

✓ Taras
ŠEVČENKO

Вибрані поезії
Izabrane pjesme

MATICA HRVATSKA

Taras Ševčenko
Вибрані поезії / Izabrane pjesme

MATICA HRVATSKA

BIBLIOTEKA PARNAS

Niz

Književnost

Naslovi izvornikā

Тарас Шевченко, *Кобзар*,

Державне видавництво художньої літератури, Київ 1960;

Тарас Шевченко, *Малий Кобзар*, Веселка, Київ 1969;

Тарас Шевченко, *Електронна бібліотека*, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ 2004;

Тарас Шевченко, *Кобзар. Повна ілюстрована збірка*, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, Видавництво клуб сімейного дозвілля, Харків 2009.

© Matica hrvatska 2014

Naklada Matice hrvatske

Za nakladnika *Igor Zidić*

Glavna urednica *Romana Horvat*

Likovna i tehnička oprema *Luka Gusić*

Priprema *Tehnička priprema MH*, Zagreb

Tisak *Denona d.o.o.*, Zagreb, travanj 2014.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem

ISBN 978-953-150-

Taras Ševčenko

Вибрані поезії
Izabrane pjesme

Prevela s ukrajinskoga
Antica Menac

Bilješke
Rajisa Trostinska

Pogovor
Jevgenij Paščenko

MATICA HRVATSKA
Zagreb 2014

ВИБРАНІ ПОЕЗІЙ

IZABRANE PJEŠME

ПРИЧИННА (Вступ до балади)

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідний місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

1837

UREKNUTA¹

Široki Dnjepar urla, stenje,²
Srditi vjetar zavija,
Valove diže kao stijenje,
Visoke vrbe savija.
I blijedi mjesec iz oblaka
Sad tu, sad tamo proviri
Kao na plavom moru barka
Što zaroni pa izroni.
Još treći pijetli ne pjevaju,
Čovječjeg glasa niotkud,
Tek čuk se čuku katkad javi,
Jasen zaškripi odnekud.

1837.

ДУМКА

Тече вода в синє море,
Та не витікає,
Шука козак свою долю,
А долі немає.
Пішов козак світ за очі;
Грає синє море,
Грає серце козацькеє,
А думка говорить:
«Куди ти йдеш, не спитавшиесь?
На кого покинув
Батька, неньку старенівкую,
Молоду дівчину?
На чужині не ті люде -
Тяжко з ними жити!
Ні з ким буде поплакати,
Ні поговорити».

Сидить козак на тім боці,
Грає синє море.
Думав, доля зустрінеться -
Спіткалося горе.
А журавлі летять собі
Додому ключами.
Плаче козак - шляхи биті
Заросли тернами.

MISAO³

Teče voda sve do mora,
Ali ne istječe,
Traži kozak sreću svoju,
Ali nema sreće.
Trbuhom za kruhom ode
- Igra sinje more -
Igra srce u kozaku,
A misli mu zbole:
»Kamo srljaš bez pitanja
I komu ostavljaš
Starog oca, staru majku
I djevojku mladu?
U tuđini nije lako
S ljudima živjeti,
Nemaš s kime zaplakati,
S kim pobesjediti..«

Sjedi kozak u tuđini,
- Igra sinje more -
Nadao se: bit će bolje,
Ispalo je gore.
A ždralovi u jatima
Mirno lete kući.
Kozaku je put trnovit,
Ostade plačući.

Нашо мені чорні брови,
Нашо кари очі,
Нашо літа молодії,
Веселі, дівочі?
Літа мої молодії
Марно пропадають,
Очі плачуть, чорні брови
Од вітру линяють.
Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі.
Нашо ж мені краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мені сиротою
На сім світі жити;
Свої люде – як чужії,
Ні з ким говорити;
Нема кому розпитати,
Чого плачуть очі;
Нема кому розказати,
Чого серце хоче,
Чого серце, як голубка.
День і ніч воркує;
Ніхто його не питає,
Не знає, не чус.
Чужі люде не спитають
Та й нашо питати?

Što će meni crne oči,
Crne obrvice?
Što će meni djevojačke
Lude godinice?
Te godine moje mlade
Zalud propadaju,
Oči plaču, obrvice
Od vjetra linjaju,
Srce vene ko ptičica
Bez slobode, nijema -
Što će mi ljepota moja.
Ako sreće nema?
Teško mi je sirotici
Samoj na tom svijetu,
Oko mene nepoznati,
Nemam s kim pričati,
Nema mene tko pitati
Što mi plaču oči,
Nemam komu povjeriti
Što mi srce hoće,
Što mi srce ko golubić
I dan i noć guče.
A nitko ne pita, ne zna
Muke što ga muče.
Tuđi ljudi ne pitaju -
- A što će pitati? -

Нехай плаче сиротина,
Нехай літа тратить!
Плач же, серце, плачте, очі,
Поки не заснули,
Голосніше, жалібніше,
Щоб вітри почули,
Щоб понесли буйнесенькі
За синє море
Чорнявому зрадливому
На лютее горе!

1838

Neka plače sirotica,
Godine nek trati!
Plaćite mi, oči, srce,
Dokle ne usnete,
Još glasnije i tužnije,
Neka čuju vjetri,
Nek prenesu preko mora
Moje jade ljute
Nevjernome crnookom
Nek mu teško bude!

1838.

ТОПОЛЯ (Уривок)

Плавай, плавай, лебедонько,
По синьому морю,
Рости, рости, тополенько,
Все вгору та вгору!
Рости тонка та висока
До самої хмари,
Спитай Бога, чи діжду я,
Чи не діжду пари?
Рости, рости, подивися
За синєє море:
По тім боці – моя доля,
По сім боці – горе.
Там десь милий, чорнобривий
По полю гуляє,
А я плачу, літа трачу,
Його виглядаю.
Скажи йому, мое серце,
Що сміються люди;
Скажи йому, що загину,
Коли не прибуде.
Сама хоче мене мати
В землю заховати..
А хто ж її головоньку
Буде доглядати?
Хто догляне, розпитає,
На старість поможе?

TOPOLICA⁴

(Odlomak)

Plivaj, plivaj, labudice,⁵
Po sinjemu moru,
Rasti, rasti, topolice,
I prerasti goru.
Rasti tanka i visoka
Do oblaka lakih
I Gospoda pitaj, da l' ču
Dragog dočekati.
Rasti, rasti i pogledaj:
Tamo mi je sreća
Oj daleko, preko mora,
A ovdje – nesreća.
Tamo mi je crnooki,
Pjesme pjeva, šeće,
A ja plačem, njega čekam,
Nema meni sreće.
Reci njemu da me podsmijeh
Tuđih ljudi prati,
Reci njemu da ču umrijet
Ako se ne vrati.
U zemlju me čak i mati
Hoće zakopati,
A tko li će u starosti
Tad nju njegovati?
Neće se ni za nju naći
Ljudi dobri, blagi.

Мамо моя, доле моя!
Боже милий, Боже!
Подивися, тополенько,
Як нема – заплачеш
До схід сонця ранісінько,
Щоб ніхто не бачив.
Рости ж, серце-тополенько,
Все вгору та вгору,
Плавай, плавай, лебедонько,
По синьому морю!“

Таку пісню чорнобрива
В степу заспівала,
Зілля дива наробило –
Тополею стала.

Не вернулася додому,
Не діждала пари:
Тонка-тонка та висока –
До самої хмари.

По діброві вітер виє,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу.

1839

Majko moja! Sudbo moja!
Bože, Bože dragi!
Dobro gledaj, toplice:
Ako njega nema,
Plači rano, prije zore,
Dok nikoga nema.
Rasti, srce-toplice,
I prerasti goru,
Plivaj, plivaj, labudice,
Po sinjemu moru!

Tu je pjesmu crnooka
U stepi pjevala,
Od čarobne trave sama
Topolom postala.

Ne vrati se kući ona,
Ne dočeka dragog,
Raste tanka i visoka
Sve do neba plavog.

Po dubravi vjetar juri,
Po polju zavija,
Topolici tankoj žuri,
Do zemlje je svija.

1839.

ІВАН ПІДКОВА (Уривок)

Було колись – в Україні
Ревіли гармати;
Було колись – запорожці
Вміли пановати.
Пановали, добували
І славу, і волю.
Минулося – осталися
Могили на полі.

Високії ті могили,
Де лягло спочити
Козацькеє біле тіло,
В китайку повите.

Високії ті могили
Чорніють, як гори,
Та про волю нишком в полі

З вітрами говорять.

Свідок слави дідівщини
З вітром розмовляє,
А внук кóсу несе в рóсу,
За ними співає.

Було колись – в Україні

IVAN PIDKOVA⁶
(Odlomak)

Nekad bilo - Ukrajinom
Topovi tutnjali;
Nekad bilo - Zaporošči⁷
Vladati su znali.
Vladali su i stjecali
Slavu i slobodu.
Sve je prošlo. Ostadoše
Mogile u polju.

Visoke su te mogile,
Gdjeno počivaju
Prebijela kozačka⁸ tijela
Svilom⁹ povijena.

Visoke su te mogile.
Crne se ko gore,
U tom polju o slobodi
S vjetrovima zbole.

Svjedok slave djedovine
Razgovore vodi,
Unuk pjeva, kosu nosi,
U zoru će kosit.

Nekad bilo - Ukrajinom

Лихо танцьовало,
Журба в шинку мед-
горілку
Поставцем кружала.
Було колись добрé жити
На тій Україні...

1839

Zla vladahu dugo,
Tuga se uz medovinu
Nudila u krugu.
U toj zemlji dobro bješe
Nekada živjeti...

Tko zna? Srce bi se moglo
Malo odmoriti.

1839.

Думи мої, думи мої... (Уривок)

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..

Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..

Бо вас лихо на світ на сміх породило,
Поливали сльози... Чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?
Не питали б люди, що в мене болить,
Не питали б, за що проклинаю долю,
Чого нуджу світом? «Нічого робить»

Не сказали б на сміх...

Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас –
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти!

Misli moje...¹⁰ (Odlomak)

Misli moje, s vama mi je
I teško i ružno!
Što ste tu na papir legle
U redove tužne?

Što vas vjetar ne otpuše
U stepu ko perca?
Što vas tuga ne uspava
Ko da ste joj djeca?

Nevolja je vas na ruglo porodila,
Suze zalijevale. A zašto vas nisu
Ostavili negdje u polju il' moru?
Da nitko ne pita, što me tuga mori,
Zašto mi je teško, zašto sudbu kunem.
Da ne kažu za me: »Nema drugog posla«,

Rugajuć se pritom...

Misli moje, misli moje,
Djeco, cvijeće moje!
Pazio sam vas, mazio,
Što ču s vama sada?
Idite u Ukrajinu,

В нашу Україну,
Попідтинню, сиротами,
А я тут загину.
Там найдете щире серце
І слово ласкаве,
Там найдете щиру правду,
А ще, може, й славу...
Привітай же, моя ненько,
Моя Україно!
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину.

1840

Našu Ukrajinu,
Ko prosjaci njoj pred vrata,
A ja ču tu mrijeti.
Vi ćete nać toplo srce,
Čut srdačne riječi,
Naći ćete pravdu pravu,
A možda i slavu ...
Prigrli mi, mila mati,
Ukrajino moja,
Ovu ludu djecu moju,
Kao da su tvoja!

1840.

НА НЕЗАБУДЬ ШТЕРНБЕРГОВІ

Поїдеш далеко,
Побачиш багато;
Задивишся, зажуришся,
Згадай мене, брате!

1840

ŠTERNBERGU¹¹ NA SJEĆANJE

Ići ćeš po svijetu,
Vidjet mnogo toga,
- Tužnog, veseloga -
Pa se mene sjeti!

1840.

ГАЙДАМАКИ

(Уривок)

*Василю Івановичу Григоровичу
На память 22-го апраля 1838 года*

Сини мої, гайдамаки!
Світ широкий, воля,
Ідіть, сини, погуляйте,
Пошукайте долі.
Сини мої невеликі,
Нерозумні діти,
Хто вас щиро без матері
Привітає в світі?
Сини мої, орли мої!
Летіть в Україну,
Хоч і лихо зустрінеться,
Так не на чужині.
Там найдеться душа щира,
Не дастъ погибати,
А тут... а тут... тяжко, діти,
Коли пустять в хату,
То, зустрівши, насміються, -
Такі, бачте, люди:
Все письменні, друковані,
Сонце навіть гудять:
«Не відтіля, - каже, - сходить
Та не так і світить:
Отак, - каже, - було б треба...»
Що маєш робити?
Треба слухать, може, й справді

HAJDAMACI¹²

(Odlomak)

Vasiliju Ivanoviču Gregoroviču¹³

U spomen 22. travnja 1838.

Hajde, sinci, hajdamaci,
Da se u svijet kreće,
Sirok on je i slobodan,
Potražite sreću.
Nedorasli sinci moji,
Djeco moja luda,
Tko vas osim majke rado
Dočekuje svuda?
Sinci, orli, poletimo
K našoj Ukrajini,
Makar nam i teško bilo -
Nismo u tuđini.
Naći će se dobra duša
Da pomogne tebi,
A ovdje je teško, sine!
Puste li te k sebi,
Odmah ti se narugaju -
Ti znaš takve ljude -
Svi pismeni, svi učeni,
Da čak suncu sude:
»Ne smije se tamo dizat
Niti tako sjati,
Drukčije bi to trebalo...«
Što tu možeš, shvati:
Moraš slušat, možda zbilja

Не так сонце сходить
Як письменні начитали...
Розумні, та й годі!
А що на вас вони скажуть?
Знаю вашу славу!
Поглузують, покепкують
Та й кинуть під лаву.
«Нехай, – скажуть, – спочивають,
Поки батько встане
Та розкаже по-нашому
Про свої гетьмани.
А то дурень розказує
Мертвими словами
Та якогось-то Ярему
Веде перед нами
У постолах. Дурень! Дурень!
Били, а не вчили.
Од козацтва, од гетьманства
Високі могили –
Більш нічого не осталось.
Та й ті розривають,
А він хоче, щоб слухали,
Як старці співають.
Дарма праця, пане-брате:
Коли хочеш грошей
Та ще й слави, того дива,
Співай про Матрьошу,
Про Парашу, радість нашу,
Султан, паркет, шпори, –
От де слава!!! А то співа:
«Грає синє море»,

Sunce i ne sija
Kako hoće ti mudraci...
To vam ne znam ni ja.
Što će pak o vama reći?
Znam kakve ste sreće:
Rugat će se i više se
Za vas brinut neće.
Reć će: »Neka tu miruju
Dok ustane Stari,
Da nam hetmanske¹⁴ po naški
Pripovijeda stvari.
Inače će mrtvim riječma
Lùda pričat sama¹⁵
I Jaremu¹⁶ s opancima
Dovest nam bez srama.
Ma koliko da ga tučeš,
Ništa ne zna lùda.
Od kozaštva i hetmanstva¹⁷
Mogile¹⁸ su svuda -
Drugo ništa ne ostade.
Ali i to ruše,
A on hoće da pjesmica
Staraca se sluša.
Uzalud je, pane-brate!
Ako hoćeš gróšā
I još slave, pjevaj pjesme
Ko što je 'Matrjoša'¹⁹
Il' 'Paraša, radost naša'.
Sultan, parket i mamuze -
To je slava! A ti pjevaš:
'Igra sinje more',²⁰

А сам плаче, за тобою
І твоя громада
У сіряках!...» Правда, мудрі!
Спасибі за раду,
Теплий кожух, тілько шкода -
Не на мене шитий,
А розумне ваше слово
Брехнею підбите.

1839-1841

Pritom plačeš i uza te
Puk tvoj siromašni!»²¹
Imate, mudraci, pravo!
Na savjetu hvala.
Topao je kožuh, - šteta
Što mi ne pristaje, -
A pametna riječ vaša
Lažljivost odaje.

1839-1841.

Вітер з гаєм розмовляє,
Шепче з осокою,
Пливе човен по Дунаю
Один за водою.
Пливе човен, води повен,
Ніхто не спиняє,
Кому спинити - рибалоньки
На світі немає.
Поплив човен в синє море,
А воно заграло,
Погралися гори-хвилі -
І скіпок не стало.

Недовгий шлях - як човнові
До синього моря
Сиротині на чужину,
А там і до горя.
Пограються добрі люди,
Як холодні хвилі,
Потім собі подивляться,
Як сирота плаче,
Потім спитай, де сирота.
Нечув і не бачив.

Vjetar priča sa šumarkom,
Sa šašem šapuće,
Po Dunavu čamac plovi,
Samotan se vuče.
Plovi čamac prepun vode,
Nikako da stane.
Nitko ga ne zaustavlja,
Ribaricā nema.
Doplovi do sinjeg mora,
Uzburkanog mora,
Valovi su poput gora, -
I čamca više nema.

Kratak put je - kao čamcu
Do sinjega mora -
I siroti do tuđine
A onda do bola.
Zabave se dobri ljudi
Poput hladnih vala,
I opaze: sirota se
Mala rasplakala.
-A gdje je sirota? - pitaš.
Nitko ne zna ništa.

1841.

РОЗРИТА МОГИЛА (Уривок)

Світе тихий, краю милив,
Моя Україно,
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась,
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?
«Молилася, турбувалась,
День і ніч не спала,
Малих діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої квіти,
Мої добрі діти,
Панувала і я колись
На широкім світі,
Панувала... Ой Богдане!
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Вкраїну,
Що, колишучи, співала
Про свою недолю,
Що, співаючи, ридала,
Виглядала волю.
Ой Богдане, Богданочку,
Якби була знала,

RASKOPANA MOGILA²²

(Odlomak)

Tihi svijete, zemljo mila,
Moja Ukrajino!
Zašto si opustošena,
Propadaš ko sjena?
Zar se nisi prije zore
Ti Bogu molila
I dječicu nedoraslu
Dobrome učila?
»Molila sam se, mučila,
Nisam ni spavala,
A malene sam čuvala,
Dobru ih učila.
Lijepo mi je raslo cvijeće,
Dobra djeca moja!
Znala sam i gospodarit
Na tom bijelom svijetu!
Gospodarit... Oj Bogdane! ²³
Nerazumni sine!
Pogledaj sad majku svoju.
Svoju Ukrajinu,
Njišući se pjevala je
O nesreći svojoj.
Pjevajući plakala je
Venuć za slobodom.
Oj Bogdane,oj Bogdane,
Da sam svjesna bila.

У колисці б задушила,
Під серцем приспала.
Степи мої запродані
Жидові, німоті
Сини мої на чужині,
На чужій роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай риє, розкопує,
Не своє шукає,
А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та поможуть москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати.
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати.

Начетверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукали?
Що там схоронили
Старі батьки? Ех, якби-то,
Якби-то найшли те, що там схоронили,
Не плакали б діти, мати не журилась.

Bila bih u zipci djecu
Sama ugušila.
Stepe moje prodane su²⁴
Židovu i Nijemcu,
Moji sinci u tuđini
Rade za tuđine.
Brat moj Dnjepar već se suši
I mene ostavlja,
A mogile moje mile
Moskalj²⁵ raskopava...
Neka kopa, raskopava,
Sebi tude grabi,
A dotle će prevrtljivci
Sve manje bit slabi,
Moskalju će pomagati
Da sve po svom radi
I posljednju košulju će
S majke nam skidati.
Majku našu zajedno će
Na muke stavljati.

Mogila je raskopana,
Srušena do kraja.
Što su oni tu tražili?
Što su naši stari tamo
Zakopali? Eh, da znamo!
Da se našlo ono što su zakopali,
Ne bi sad ni djeca ni majke plakali.

1843.

СОН
Комедія
(Уривок)

У всякого своя доля
І свій шлях широкий,
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбати і з собою
Взять у домовину.
Той тузами обирає
Свата в його хаті,
А той нишком у куточку
Гострить ніж на брата.
А той, тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Як кішечка підкрадеться,
Вижде нещасливий
У тебе час та й запустить
Пазурі в печінки, -
І не благай: не вимолять
Ні діти, ні жінка.
А той, щедрий та розкошний,
Все храми мурує;
Та отечество так любить,
Так за ним бідкує,
Так із його, сердечного,
Кров, як воду, точить!...

SAN
Komedija
(Odlomak)

Svatko svoju sudbu ima,
Put vlastiti ima.
Jedan gradi, jedan ruši,
Jedan pohlepnim očima
Pogledava po svem svijetu
Ima li gdje čega
Što se može prigrabiti
I u grob odnijeti.
Jedan vara svoga svata
U njegovoј kući,
Jedan tajno u svom kutu
Brusi nož na brata.
A onaj pak tihi, trijezni
I bogobojazni
Prikrast će ti se ko mačka
I, kada ne paziš,
U jetra ti zabit nokte
Gdje najviše boli.
Ne moli ga: on ne sluša
Ni kad nekog voli.
A onaj pak darežljivi
Samo crkve gradi,
Samo domovinu ljubi.
Samo za nju živi,
A iz nje će krv i život
Ko vodu istočit!...

А братія мовчить собі,
Витріщивши очі!
Як ягнята. «Нехай, - каже, -
Може, так і треба».
Так і треба! бо немає
Господа на небі!

.....

Летим. Дивлюся, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зострічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Меж ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем.
І все-то те, вся країна
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Дрібною росою,
Споконвіку вмивається,
Сонце зострічає...
І нема тому почину,
І краю немає!
Ніхто його не додбає
І не розруйнує...

.....

Bratija pak mukom muči,
Izbećivši oči
Kao janjad. » Možda - kažu -
Nama treba toga..«
Pa i treba! Jer u nebu
Baš i nema Boga!

.....

Letimo. Gledam, zora sviće,
Već plamti rub neba,
A u tamnom gaju
Čeka sunce slavuj.
Tihoto vjetar vije,
Nazire se stepa, polje,
A kraj vode, tamo dolje,
Vrbe se zelene.
Vrt se gusti nisko svija,
A jablani vitki
Uspravno ko straža stoje
I besjede s poljem.
Sav je krajolik oko nas
Ovjen ljepotom,
Zeleni se, umiva se
Najdrobnijom rosom.
Tako on od pamtivijeka
Sunce dočekuje.
Tome ne znamo početka,
Ne znamo svršetka!
Nitko to promijenit neće,
Nitko srušit neće...

О царю поганий,
Царю проклятий, лукавий,
Аспиде неситий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
Благородними костями;
Поставив столицю
На їх трупах катованих!
Ів темній темниці
Мене, вольного гетьмана,

Голодом замучив
У кайданах. Царю! царю!
І Бог не розлучить
Нас з тобою. Кайданами
Скований зо мною
Навік-віки. Тяжко мені
Витати над Невою.
України далекої
Може, вже немає.
Полетів би, подивився,
Так Бог не пускає.

1844

A ti, care gadni,²⁶
Prokleti, podmukli,
Poskoče ti gladni!
Što učini kozacima?
Močvare si zasipao
Plemenitim kostima,²⁷
Prijestolnicu podigao
Na mučenim tijelima.
I u tamnoj si tamnici
Mene, slobodnog hetmana,²⁸

Teškim gladom morio
U lancima. Care! Care!
Ni Bog neće razdvojiti
Nas dvojicu: tebe i mene,
Jednog drugom pribijene
Na sve vijeke. Teško mi je
Letjet ponad Neve.
Jer daleke Ukrajine
Možda više nema.
Ja bih htio pogledati,
Ali Bog mi ne da.

1844.

Чого мені тяжко, чого мені нудно,
Чого серце плаче, ридає, кричить,
Мов дитя голодне? Серце моє трудне,
Чого ти бажаєш, що в тебе болить?
Чи пити, чи їсти, чи спатоньки хочеш?
Засни, моє серце, навіки засни,
Невкрите, розбите - а люд навісний
Нехай скаженіє... Закрий, серце, очі.

1844

Zašto mi je teško, zašto mi je muka,
Zašto srce plače, zašto cvili, kuka
Kao gladno dijete? O umorno srce,
Čega se to bojiš, što te muči sad?
Želiš piti, jesti, utonut u san?
Spavaj, srce moje, zaspi zanavijek
Slomljeno i samo. Pa neka te ljudi
Proglase i ludim! Usni zauvijek!

1844.

ГОГОЛЮ

За думою дума роєм вилітає,
Одна давить серце, друга роздирає,
А третя тихо, тихесенько плаче
У самому серці, може, й Бог не бачить.

Кому ж її покажу я,
І хто тую мову
Привітає, угадає
Великеє слово?
Всі оглухли – похилились
В кайданах... байдуже...
Ти смієшся, а я плачу,
Великий мій друже.
А що вродить з того плачу?

Богилова, брате...
Не заревуть в Україні
Вольнії гармати.
Не заріже батько сина,
Своєї дитини,

За честь, славу, за братерство,
За волю Вкраїни.
Не заріже – викохає
Та й продасть в різницю
Москалеві. Це б то, бачиш,

GOGOLJU

Misao za mišlju sve lete u roju,
Jedna davi srce, druga dušu moju,
A trećoj sûzâ nikad dosta nije,
Pa ni sam Bog ne zna koliko ih lije.

Komu ču ih pokazati?
Tko će misli moje
Kao svoje prepoznati,
Da istini služe?
Nikog nema, svi su gluhi,
Okovani, pogrbljeni...
Ti se smiješ, a ja plačem,
Veliki moj druže.
Može l' taj plač što donijeti?

Samo travu otrovnicu...
Neće grmjet Ukrajinom
Topovi slobode.
Neće zaklat otac sina,²⁹
Svoje dijete milo,

Za čast, slavu, za slobodu,
Bratstvo Ukrajine.
Neće zaklat, već uzgojiti
Pa prodat za klanje
Moskalju. Jer to je

Лепта удовиці
Престолові-отечеству
Та німоті плати.
Нехай, брате. А ми будем
Сміяться та плакать.

1844

Udovičin novčić
Za prijestolje-domovinu
I Nijemcima plača.
Neka, brate. A za nas će
Bit smijeha i plača.

1844.

Не завидуй багатому,
Багатий не знає
Ні приязні, ні любові -
Він все те наймає.
Не завидуй могучому,
Бо той заставляє.
Не завидуй і славному,
Славний добре знає,
Що не його люди люблять,
А ту тяжку славу,
Що він тяжкими сльозами
Вилив на забаву.
А молоді як зійдуться,
Та любо та тихо,
Як у раї, - а дивишся:
Ворушиться лихо.
Не завидуй же нікому,
Дивись кругом себе.
Нема раю на всій землі,
Та нема й на небі.

1845

Ne zavidi bogatomu
Jer on ne poznaje
Ni ljubaznost niti ljubav -
On to unajmljuje.
Ne zavidi mogućemu
Jer te na sve sili.
Ne zavidi ni slavnому
Jer on dobro znade
Da ne vole ljudi njega,
Već njegovu slavu,
Da on roni suze saino
Njima za zabavu.
A kada se sretnu mladi,
Toplo je pri duši
Ko u raju, al' odjednom -
Sve se začas sruši.
Ne zavidi zato nikom,
Gledaj oko sebe,
Nema raja tu na zemlji,
Nema ni u nebu.

1845.

Не женися на багатій,
Бо вижене з хати,
Не женися на убогій,
Бо не будеш спати.
Оженись на вольній волі,
На козацькій долі,
Яка буде, така й буде
Чи гола, то й гола.
Та ніхто не докучає
І не розважає –
Чого болить і де болить,
Ніхто не питає.
Удвох, кажуть, і плакати
Мов легше неначе;
Не потурай: легше плакать,
Як ніхто не бачить.

1845

Nemoj se bogatom ženit,
Jer će te stjerati,
A nemoj ni siromašnom,
Jer nećeš spavati.
Slobodom se ti oženi
Kao kozak pravi,
Pa nek bude kakva budc,
Može gola biti,
Nitko neće moć shvatiti
Niti prosuditi
Što kog boli i gdje boli.
To ne pita nitko.
Jer svi kažu: udvoje je
Uvijek plakat lakše,
Ali kad ne gleda nitko.
Plakat je najlakše.

1845.

ДАВИДОВІ ПСАЛМИ

12

Чи ти мене, Боже милив,
Навік забуваєш,
Одвертаєш лице своє,
Мене покидаєш?
Доки буду мучити душу
І серцем боліти?
Доки буде ворог лютий
На мене дивитись
І сміятись!... Спаси мене,
Спаси мою душу,
Да не скаже хитрий ворог:
«Я його подужав».
І всі злії посміються,
Як упаду в руки,
В руки вражі. Спаси мене
Од лютої муки.
Спаси мене, помолюся
І воспою знову
Твої блага чистим серцем,
Псалмом тихим, новим.

1845

DAVIDOVI PSALMI³⁰

12

Zašto me ti, Bože dragi,
Uvijek zaboravljaš,
Okrećeš od mene lice.
Sama me ostavljaš?
Dokad će me duša boljet
I srce mučiti?
Dokad će me ljut dušmanin
Svisoka motriti
I cerit se?... Oh, spasi me.
Spasi dušu moju,
Da ne kaže pokvarenjak:
»Jači sam od njega.«
Jer svi zli će se smijati
Kad u tude ruke
Ja dospijem... Oh, spasi me
Od te teške muke.
Spasi me, pomolit ću se
I opjevat snova
Tvoja blaga čistim srcem,
Psalmom tihim, novim.

1845.

ЗАПОВІТ

Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синє море
Кров ворожу... отайді я
І лани і гори -
Все покину, і полину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога.
Поховайте та вставайтесь.
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сем'ї всликій,
В сем'ї вольній, новій.
Не забудьте пом'янути
Незлім тихим словом.

OPORUKA³¹

Kad umrem, pokopajte me
Sred prostranih stepa,
Oko mene da se širi
Ukrajina lijepa,
Da iz groba mogu gledat
Livade i polja
I slušati bučni Dnjepar
Koliko me volja.
Pa kad on iz Ukrajine
Do u sinje more
Krv dušmansku ljutu spere,
Polja ču i gore -
Sve napustit i odletjet
Do samoga Boga
Da se molim... A sve dotle
Ne priznajem Boga.
Ustajte pokopavši me,
Okove slomite
I slobodu tad dušmanskom
Krvlju poškropite.
I u novoj porodici,
Slobodnoj, bez sjene,
Kojom dobrom, blagom riječju
Spomenite mene.

МАЛЕНЬКІЙ МАР'ЯНІ

Рости, рости, моя пташко,
Мій маковий цвіте,
Розвивайся, поки твоє
Серце не розбите,
Поки люди не дознали
Тихої долини,
Дознаються – пограються,
Засушать та й кинуть.
Ані літа молодії,
Повиті красою,
Ні карії оченята,
Уміті слъзою,
Ані серце твоє тихе,
Добреє дівоче
Не заступить, не закриє
Неситії очі.
Найдутъ злії та й окрадуть...
І тебе, убогу,
Кинуть в пекло... Замучишся
І прокленеш Бога.
Не цвіти ж, мій цвіте новий,
Нерозвитий цвіте,
Зов'янь тихо, поки твоє
Серце не розбите.

MALOJ MARIJANI

Rasti, rasti, makov cvijete,
O ptičice moja,
Razvijaj se dokle duša
Ne nastrada tvoja,
Dokle ljudi ne otkriju
Svu tvoju ljepotu,
Otkriju, poigraju se,
Pa od tebe odu.
Ni godine mlade tvoje
Bez mrlje i sjene,
Niti crne oči tvoje
Suzom umivene,
Niti tvoje srce blago,
Djevičansko, dragو
Zaustavit neće moći
Nezasitne oči.
Zli će ljudi sve okrasti...
A ti ćeš, uboga,
Biti mučena u paklu
I proklet ćeš Boga.
Nemoj cvasti, cvijete novi.
Još nerazvijeni:
Prije neg' ti srce pukne,
Nečujno uveni.

1845.

Минають дні, минають ночі,
Минає літо, шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить,
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...
Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої.
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злой, злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!
Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше - спати, спати
І спати на волі,
І заснути навік-віки,
І сліду не кинуть

Prolaze dani, a i noći,
Prolazi ljeto, i već lišće
Požutjelo šušti, gasnu oči,
Usnuše misli, srce spava,
Zaspalo sve je, i ja ne znam,
Da li to živim il' umirem
Il' se po svijetu samo vučem
I niti plačem nit' se smijem...
Sudbo, gdje si? Sudbo, gdje si?
A sudbe mi nema. Bože,
Ne daš li mi dobru sudbu,
Barem lošu dat mi možeš!
Ne daj da hodajuć spavam,
Dok mi srce jedva tuče,
Ne daj da ko trula klada
Po svijetu se mučno vučem.
Daj mi živjet, srcem živjet
I voljeti ljude,
A inače... svijet ču proklet,
Neka ga ne bude!
Teško je u okovima
Mrijeti u sužanjstvu,
A još teže - spavat, spavat,
Spavat u slobodi
I zaspati na sve vijeke,
Ne ostaviti traga

Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!
Доле, де ти, доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злой! злой!

1845

Nikakvoga, ni da živ sam,
Niti mrtav da sam!
Sudbo moja, gdje si, gdje si?
Ah, nema je! Bože,
Ne želiš li dat mi dobru,
Barem lošu možeš!

1845.

КАВКАЗ (Уривок)

Искреннему моему Якову де Бальмену

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію політі.
Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що день божий довбє ребра
Й серце розбиває.
Розбиває, та не вип’є
Живущої крові –
Воно знову оживає
І сміється знову.
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого.
Не понесе слави Бога,
Великого Бога.

.....

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію політі.

Отам-то милостивії ми
Ненагодовану і голу
Застукали сердешну волю
Ta й цькуємо. Лягло костьми

KAVKAZ (Odlomak)

Iskreno mome Jakovu de Balmenu³²

Za gorama gore maglom povijene,
Zasijane tugom, krvlju zalivene.
Prometeja vječno tamo
Orao kažnjava,
Svaki božji dan mu rebra
Pa i srce slama.
Slama ga, ali ne pije
Srcu živu krvcu,
U život se srce vraća
I opet se smije.
Ne umire duša naša,
Ne umire volja.
Nezasitni neće orat
Polje na dnu mora,
Nit okovat dušu neće,
Niti živo slovo.
Neće dostić slavu Boga,
Velikoga Boga.

.....

Za gorama gore maglom povijene,
Zasijane tugom, krvlju zalivene.

I tamo smo Mi Milostivi
Neishranjenu i golu
Uhvatili tujadnu slobodu
I progonimo je. Tu je nemalo

Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крові? Напоїть
Всіх імператорів би стало
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удов'їх. А дівочих,
Пролитих тайно серед ночі!
А матерних гарячих сльоз!
А батькових старих, кровавих,
Не ріки – море розлилось,
Огненне море! Слава! Слава!
Хортам, і гончим, і псарайм,

І нашим батюшкам-царям
Слава!
І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітесь – поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!

.....
За кого ж Ти розіп'явся,
Христе, Сине Божий?
За нас, добрих, чи за слово

Істини... чи, може,
Щоб ми з Тебе насміялись?
Воно ж так і сталось.
Храми, каплиці, і ікони,

Ljúdī život izmučeni dalo.
A súzā, krví? Njima napojit
Možeš sve careve svijeta
I dično potomstvo, utopit
Udovičjim suzama. A očiju
Djevojačkih, isplakanih u noći!
A vrelih súzā materinskih,
A krvavih, starih, očinskih,
Ne rijeke - more se razlilo.
Ognjeno more! Slava! Slava!
Hrtovima, lovačkima, psetarima

I ljubljenim nam carevima
Slava!
I vama slava, planine plave,
Ledom okovane!
I vama, vitezovi pravi,
Jer na vas misli Bog.
Borite se, pobijedit céte
Jer vam pomaže Bog.
Vaša je pravda, vaša je slava
I sloboda sveta!

.....
Za koga si Ti razapet,
Kriste, Božji sine?
Za nas dobre, ili za riječ

Istine... il' možda zato
Da Ti se smijemo?
I dogodilo se tako.
Crkve, kapele, ikone,

І ставники, і мирри дим,
І перед образом Твоїм
Неутомленнє поклони.
За кражу, за войну, за кров,
Щоб братню кров пролити, просять
І потім в дар Тобі приносять
З пожару вкрадений покров!!
Просвітились! та ще й хочем
Других просвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям!..
Все покажем! тілько дайте
Себе в руки взяти.
Як і тюрми муровати,
Кайдани кувати,
Як і носить!... і як плести
Кнути узловаті -
Всьому навчим; тілько дайте
Свої сині гори
Остатній... бо вже взяли
І поле і море.

І тебе загнали, мій друже єдиний,
Мій Якове добрий! Не за Україну,
А за її ката довелось пролить
Кров добру, не чорну. Довелось запить
З московської чаші московську отруту.
О друже мій добрий! друже незабутий!
Живою душою в Україні витай,
Літай з козаками понад берегами,
Розкриті могили в степу назирай.

I svijeće, i tamjana dim,
I tu pred svijetlim Tvojim likom
Bezbrojni silni pokloni.
Mole zbog krađe, krvi, rata,
Mole da bratsku krv proliju,
Pa Ti donesu na dar pokrov,
Ukraden ravno s požara!!
Prosvijetlismo se! Al' hoćemo
I druge još prosvijetliti
I sunce pravde pokazati
Znaš komu? - slijepoj dječici.
Sve čemo vam pokazati
- Samo nam se pokorite -
Kako zatvore zidati,
Kako okove kovati
I nositi!.. I kako plesti
Kvrgave, oštare bićeve -
Sve čemo vas naučiti,
Al' dajte preostale gore
Jer smo vam već oduzeli
I polje i more.

I tebe prognaše, druže moj jedini,
Jakove moj dobri! Ne za Ukrajinu,
Za krvnika njena trebalo je prolit
Krv dobru, nevinu. Trebalo je ispit
Sav moskovski otrov iz moskovske čaše.
Prijatelju dobri i nezaboravni!
Poleti što brže Ukrajini slavnoj,
Iznad svih obala leti s kozacima,
Mogile u stepi raskrivene gledaj

Заплач з козаками дрібними сльозами
І мене з неволі в степу виглядай.
А поки що мої думи,
Моє люте горе
Сіятиму – нехай ростуть
Та з вітром говорять.
Вітер тихий з України
Понесе з росою
Мої думи аж до тебе!..
Братньою сльозою
Ти їх, друже, привітаєш,
Тихо прочитаєш...
І могили, степи, море,
І мене згадаєш.

1845

I suzama gorkim plači s kozacima
Pa mene uznika u stepi dočekaj.
A do tada moje misli,
Ljute jade moje,
Ja ču sijat - neka rastu
I s vjetrom nek' zbole.
Tihi vjetar s Ukrajine
S rosom će prenijeti
Moje misli sve do tebe!...
Suzom ćeš ih, prijatelju,
Bratskom dočekati,
Tiho pročitati...
I mogilā, stepā, mora,
Mene se sjetiti.

1845.

В КАЗЕМАТИ

Моїм соузникам посвящаю

III

Мені однаково, чи буду
Я жити в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині -
Однаковісінько мені.
В неволі виріс між чужими
І, неоплаканий своїми,
В неволі, плаочучи, умру.
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій - не своїй землі.
І не пом'яне батько з сином
Не скаже синові: «Молись,
Молися, сину, за Вкраїну
Його замучили колись.»
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні -
Та неоднаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не одинаково мені!

U SAMICI³³

III.

Svejedno mi je da l' ču živjet
Ili pak ne u Ukrajini,
Da l' će me pamtit tko il' neće
Tamo u snijegu u tuđini,
Sasvim mi je svejedno to.
S tuđincima u ropstvu rastoh,³⁴
I, kad mi dođe smrtni dan,
U ropstvu ču i umrijet plačuć
Sam, napušten, neoplakan.
I sve ču sa sobom odnijeti
I neću ostaviti traga
U našoj divnoj Ukrajini,
U našoj, al' ne svojoj zemlji.
I neće reći otac sinu:
»Moli se za njeg, moli, sine,
Jer pao je za Ukrajinu.«
Svejedno mi je, da li će se
Taj sin pomolit ili neće,
Al' nije mi svejedno, nije,
Što će zli ljudi Ukrajinu
Uspavat pa u ognju okrast
I onda tek probuditi...
Oh, nije mi svejedno, nije!

VIII

Садок вишневий коло хати,
Хруші над вишнями гудуть
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають, ідучи, дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сем'я вечеря коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тілько дівчата
Та соловейко не затих.

1847

VIII.

Pred kućicom je višnjik mali,
Hruštevi tiho zuje, bruje.
Evo oráča s plugovima,
Djevojke hodajuć pjevaju,
Majke s večerom čekaju.

Pred kućom sad svi blaguju,
Večernjica je na nebu,
Kći dijeli svima večeru.
Mati sve hoće nešto reći,
Slavuj joj ne da doć do riječi.

Tu pred kućom je manju djecu
Majka sad već uspavala,
A onda uz njih zaspala.
Tiho je sve, jedva se čuju
Glasovi cura i slavuja.

Не гріє сонце на чужині,
А дома надто вже пекло.
Мені не весело було
Й на нашій славній Україні.
Ніхто любив мене, вітав,
І я хилився ні до кого,
Блукав собі, молився Богу
Та люте панство проклинов.
І згадував літа лихії,
Погані, давній літа,
Тойді повісили Христа,

Й тепер не втік би син Марії!
Нігде не весело мені,
Та, мабуть, весело й не буде
Отже, таки й на чужині.
Хотілося б... Та й то для того,
Щоб не робили москалі
Труни із дерева чужого
Або хоч крихотку землі
Із-за Дніпра мого святого
Святії вітри принесли,
Та й більш нічого. Так-то, люде,
Хотілося б... Та що й гадать...
Нащо вже й Бога турбовать, /
Коли по-нашому не буде.

Ne grijе sunce u tuđini,
A kod kuće i preveć peče.
Što ćemo, tužno mi je bilo
Čak i u našoj Ukrajini.
Nikome nisam bio drag
Nit sam ja mario za koga,
Lutajuć molio sam Boga,
Vlasteli proklinjao trag.
I sjećao se zlih godina,
Kad su Isusa, Božjeg sina,
Na križ pribili nevina!

Ne bi mu ni sad bilo bolje!
A ja ne mogu od zlovolje,
Kako u mojoj Ukrajini,
Tako i svukud po tuđini.
A ja bih htio... možda ovo:
Da ti Moskalji ne naprave
Za mene lijes od tuđeg drva,
Nego nek' barem malu mrvu
Zemlje sa moga Dnjepra svetog
Donesu k nama sveti vjetri.
To bih ja htio. Ništa više.
Ali što vrijedi samo htjeti!
Ne smijem dosađivat Bogu,
Kad ništa postić sam ne mogu.

N. N.

Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихне, поле німіє.
Радіють люде, що одпочинуть,
А я дивлюся... і серцем лину
В темний садочок на Україну.
Лину я, лину, думу гадаю,
І ніби серце одпочиває.
Чорніє поле, і гай, і гори,
На синє небо виходить зоря.
Ой зоре! зоре! — і сльози кануть.
Чи ти зійшла вже і на Україні?
Чи очі карі тебе шукають
На небі синім? Чи забувають?
Коли забули, бодай заснули,
Про мою доленьку щоб і не чули.

1847

N. N.

Zalazi sunce, mračće se gore,
Ptičica šuti, nijemo je polje,
Svatko će sada slatko počinut,
A ja sve gledam... i srcem letim
U tamni vrt moj u Ukrajini.
Letim ja, letim i misli mislim,
I srce kao da već počiva.
Crni se polje, šuma i gora,
Na plavo nebo izlazi zora.
O zoro! zoro! - i suze teku -
Svijetliš li već i u Ukrajini?
Traže li te one crne oči
Po nebu plavom? Il' su prestale?
Pa ako jesu, nek' su zaspale,
Za moju sudbu nisu doznale.

1847.

(2)

Думи мої, думи мої,
Ви мої єдині,
Не кидайте хоч ви мене
При лихій годині.
Прилітайте, сизокрилі
Мої голуб'ята,
Із-за Дніпра широкого
У степ погуляти
З киргизами убогими.
Вони вже убогі,
Уже голі... Та на волі
Ще моляться Богу.
Прилітайте ж, мої любі,
Тихими речами
Привітаю вас, як діток,
І заплачу з вами.

1848

(2)

Misli moje, misli moje,
Jedine mi znane!
Bar me vi ne ostavljajte
Sad u crne dane.
Doletite, mile moje
Golubice sive,
Sa Dnjepra u stepu pustu,
Gdje Kirgizi žive.
Istina je, nać ćete ih
Siromašne, gole,
Ali zato na slobodi
Još se Bogu mole.
Doletite, mile moje!
Sa nježnim željama
Čekam vas ko djecu svoju
Da zaplačem s vama.

1848.

Ой гляну я, подивлюся
На той степ, на поле;
Чи не дастъ Бог милосердий
Хоч на старість волі.
Пішов би я в Україну,
Пішов би додому,
Там би мене привітали,
Зраділи б старому;
Там би я спочив хоч мало,

Молившися Богу,
Там би я... Та шкода й гадки,
Не буде нічого.
Як же його у неволі
Жити без надії?
Навчіть мене, люди добрі,
А то одурію...

1848

Ah, rado bih pogledao
U stepu i polje,
Da mi Bog dâ u starosti
Slobode po volji,
Da odem u Ukrajinu,
Svome milom domu,
Da me toplo dočekaju,
Ugode staromu.
Malo bih se odmorio.

Bogu pomolio,
A onda bih... Što izmišljam,
Nema od tog ništa.
Zar se može u uzama
Bez nade živjeti?
Recite mi, dobri ljudi.
Jer ču poludjeti...

1848.

Та не дай, Господи, ні кому,
Як мені тепер, старому,
У неволі пропадати,
Марне літа коротати.
Ой піду я степом-лугом
Та розважу свою тугу.

Не йди, кажуть, з цієї хати
Не пускають погуляти.

1848

Ne daj, Bože pun milosti,
Nikome da u starosti
Bez slobode ko ja strada,
Da i ne zna, što je nada.
A ja bih po stepi, lugu
Ubijao svoju tugu!

Kažu mi: Iz kuće ove
Nema šetnje nikakove!

1848.

ПРОРОК

Неначе праведних дітей,
Господь, любя отих людей,
Послав на землю їм пророка -
Свою любов благовістить!
Святую правду возвістить!
Неначе наш Дніпро широкий,
Слова його лились, текли
І в серце падали глибоко!
Огнем невидимим пекли
Замерзлі душі. Полюбили
Того пророка, скрізь ходили
За ним і сльози, знай, лили
Навчені люди і лукаві.
Господнюю святую славу
Розтили... І чужим богам
Пожерли жертву! Омерзились!

І мужа свята... горе вам!
На стогнах каменем побили.
І праведно Господь великий,
Мов на звірей тих лютих, диких,
Кайдани повелів куватъ,
Глибокі тюрми покопать.
І, роде лютий і жестокий!
Вомісто кроткого пророка...
Царя вам повелів надать!

PROROK

Bog je ko dobru djecu svoju
Sve ljude jako volio:
Proroka im uputio
Da svoju ljubav obznani
I svetu pravdu objavi.
Riječi su prorokove tekle
Ko vode Dnjepra širokoga
I punile su srca ljudi,
Grijuć toplinom plama svoga
Zamrzle duše. Zavoljeli
Tog proroka, slijedili svuda,
Ronili suze mudri ljudi,
Ali i lukavci i ludi.
Oskvrnuvši Gospodnju slavu,
Tuđim su bogovima stali
Prinosit žrtve! Oh sramote!

A muža svetog... jao, jao! -
Pred svima kamenovali.
Tada je Gospod naš pravedni
Kao za divlje, ljute zvijeri
Okove za njih skovat dao,
Pa ih u zatvor zakopao.
I, rode ljuti, nesmiljeni,
Evo od Boga tebi dara:
Mjesto proroka imaš cara!

І знов мені не привезла
Нічого пошта з України...
За грішнії, мабуть, діла
Караюсь я в оцій пустині
Сердитим Богом. Не мені
Про теє знатъ, за що караюсь,
Та й знатъ не хочеться мені.
А серце плаче, як згадаю
Хоч невеселї слухаї
І невеселї ті дні,
Що пронеслися надо мною
В моїй Україні колись...
Колись божились та клялись,
Братались, сестрились зо мною,
Поки, мов хмара, розійшлись
Без сльоз, роси тії святої
І довелося знов мені
Людей на старості... Ні, ні,
Вони з холери повмирали,
А то б хоч клаптик переслали
Того паперу...

.....
Ой із журби та із жалю,
Щоб не бачить, як читають

Листи тії, погуляю,

I opet nije bilo pošte
Iz Ukrajine za me...
Srdit me Bog kažnjava možda
Sred ove pustoši i čame
Za neka grešna djela moja,
Doduše, ne znam baš za koja,
Zapravu i ne želim znati.
A srce plače, srce pati,
Kada se sjeti tužnih dana
I nanesenih ljutih rana
Meni u mojoj Ukrajini.
Nekad su mi se zaklinjali,
Ljubav mi, vjernost poklanjali,
Ko brata, sestru milovali.
Onda ko dim se rasplinuli,
Bez suza, te rosice svete....
A možda me se opet sjete
U starosti? Ah, neće, neće,
Umrli svi su od kolere,
Inače bi mi napisali
Bar dvije riječi...

.....
Ah, od žalosti i tuge,
Da ne vidim kako drugi

Čitaju sad pisma svoja,

Погуляю понад морем
Та розважу своє горе,
Та Україну згадаю,
Та пісеньку заспіваю.
Люде скажуть, люде зрадять.
А вона мене порадить ,
І порадить і розважить,
І правдоночку мені скаже.

1848

Prošetat ču ponad mora,
Da me mine muka moja,
Ukrajine se sjetiti
I pjesmicu zapjevati.
Čovjek reče i poreče,
Pjesma će me svjetovati,
Svjetovati, ohrabriti,
Istinu mi objaviti.

1848.

І широкую долину,
І високую могилу,
І вечернюю годину,
І що снилось-говорилось
Не забуду я.

Та що з того? Не побрались,
Розійшлися, мов не знались.
А тим часом дорогії
Літа тії молодії
Марне пронеслись.

Помарніли ми обое -
Я в неволі, ти вдовою,
Не живем, а тілько ходим
Ta згадуєм тії годи,
Як жили колись.

1848

Ni dolinu široku,
Ni mogilu visoku,
Ni večernji plam,
Ni snove-razgovore
Ne zaboravljam.

Pa što ? Mi se ostavismo.
Ko da se ni znali nismo.
A dotle su naša draga,
Naša mila ljeta mlada
Proletjela uzalud.

Oboje smo ostarjeli,
Uznič ja, ti udovica,
Ne živimo, postojimo
I prošlost još spominjemo
I pamtimos sve.

1848.

Туман, туман долиною,
Добре жити з родиною.
А ще лучше за горою
З дружиною молодою.
Ой піду я темним гаєм,
Дружиноньки пошукаю.
Де ти? Де ти, озовися!
Прийди, серце, пригорнися.
Нумо, серце, лицятися
Та поїдем вінчатися,
Щоб не знали батько й мати,
Де ми будем ночувати.
Одружилась, заховалась,
Бодай була не кохалась.
Легше було б самій жити,
Як з тобою в світі битись.

1848

Širi se magla dolinom,
Lijepo je živjet s rodbinom.
A još ljepše za šumicom
S lijepom mladom nevjesticom.
Krenut ču po tamnom lugu
Da potražim svoju drúgu.
Gdje si? Gdje si? Javi mi se,
Dođi, srce, grliti se,
Dođi, srce, maziti se
Pa idemo vjenčati se.
Da ne znaju otac, mati
Gdje ćemo mi noćas spati.
Vjenčala se, sakrila se,
Ko da nije ljubila se.
Radije bih sama bila
Nego s tobom se mučila.

1848.

Не для людей, тієї слави

Мережані та кучеряви
Оці вірші віршую я.
Для себе, братія моя!

Мені легшає в неволі,
Як я їх складаю.
З-за Дніпра мов далекого
Слова прилітають
І стеляться на папері,
Плачучи, сміючись,
Мов ті діти. І радують
Одиноку душу
Убогую. Любо мені.
Любо мені з ними,
Мов батькові багатому
З дітками малими.
І радий я, і веселий,
І Бога благаю,
Щоб не приспав моїх діток
В далекому краю.
Нехай летять додомоньку
Легенкії діти
Та розкажуть, як то тяжко
Було їм на світі.

Ni zbog ljudi ni zbog slave

Te šarene, kovrčave
Ja ne slažem pjesme svoje -
Već zbog sebe, braćo moja!

Lakše mi je kad ih slažem,
Nestaje mi sjete,
Ko da s Dnjepra dalekoga
K meni riječi lete
I na papir sjedaju mi
Plaču pa se smiju
Kao djeca, i raduju
Dušu usamljenu,
Najjadniju. Lijepo mi je,
Lijepo mi je s njima,
Kao ocu bogatomu
S malim sinovima.
Veseo sam i radostan
I molim se raju
Da mi djecu ne uspava
U daleku kraju.
Neka djeca kući lete,
I nek kažu mila
Da im je u tuđem svijetu
Sudba teška bila.

І в сім'ї веселій тихо
Дітей привітають,
І сивою головою
Батько покиває.
Мати скаже: «Бодай тії
Діти не родились.»
А дівчина подумає:
«Я їх полюбила.»

1848

Vesela će ih obitelj
Sretno dočekati
I svojom će sijedom glavom
O tac zaklimati,
Mati će reć: »Bolje da se
Nisu ni rodila«,
A djevojka će pomislit:
»Postaše mi mila!«.

1848.

За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поля розстилає
І сонце спатоньки зове
У синє море: покриває
Рожевою пеленою,
Мов мати дитину.
Очам любо. Годиночку,
Малую годину
Ніби серце одпочине,
З Богом заговорить...
А туман, неначе ворог,
Закриває море
І хмароньку рожевую,
І тьму за собою
Розстилає туман сивий,
І тьмою німою
Оповиє тобі душу,
Й не знаєш, де дітись,
І ждеш його, того світу,
Мов матері діти.

1848

Oblaćić za suncem leti,
Crvene skute prostire,
U more sunce poziva
Spavati pa ga pokriva
Ružičastom pelenicom
Ko majka svoju dječicu.
Lijepo je gledat. Casak bar,
Prolazni, kratki časak bar,
Da srce malko odahne
I s Bogom riječ progovori...
Al' magla - ko neprijatelj -
Već prekriva more,
I oblaćić ružičasti,
I za sobom tminu,
Rasprostire maglu sivu
Da tim nijemim mrakom
Obavije dušu twoju.
Kud bi, što bi - ne znaš
I željenu svjetlost čekaš
Ko djeca majku svoju.

1848.

Закувала зозуленька
В зеленому гаї,
Заплакала дівчинонька -
Дружини немає.
А дівочі молодії
Веселії літа,
Як квіточки за водою,
Пливуть з сього світа.
Якби були батько, мати
Та були б багаті,
Було б кому полюбити,
Було б кому взяти.
А то нема, сиротою
Отак і загину,
Дівуючи в самотині
Де-небудь під тином.

1848

Zakukala kukavica
Sred šumarka svoga,
Zaplakala cura mlada
Jer nema dragoga.
A mlađahna djevojačka
I vesela ljeta
Kao cvijeće niz rječicu
Plove s ovog svijeta.
Da su živi otac, mati,
Bili bi bogati,
Mogla bih se zaljubiti
Pa se i udati.
Nikog nemam, sirota sam,
Umrijet ću sirota,
Samujući, djevujući
Negdje blizu plota.

1848.

[Уривок]

У нашім раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.
Буває, іноді дивлюся,
Дивуюсь дивом, і печаль
Охватить душу; стане жаль
Мені її, і зажурюся,
І перед нею помолюся,
Мов перед образом святым
Тієї Матері святої,
Що в мир наш Бога принесла...

1849

[Odlomak]

U našem zemaljskom raju
Ništa nije tako lijepo
Kao što je mlada mati
Sa čedom u naručaju.
Gledam ih pa im se divim,
Ali tuga me uhvati
I bude mi majke žao
Sve bih tad na svijetu dao
Da se pred njom molit smijem
Ko pred likom Majke svete,
Koja je donijela Boga
U ovaj naš tužni svijet...

1849

І золотої й дорогої
Мені, щоб знали ви, не жаль
Моєї долі молодої;
Оступить душу, аж заплачу.
А ще до того, як побачу
Малого хлопчика в селі.
Мов одірвалось од гіллі,
Одно-однісіньке під тином
Сидить собі в старій ряднині.
Мені здається, що се я,

Що це ж та молодості моя.
Мені здається, що ніколи
Воно не бачитиме волі,
Святої воленьки. Що так
Даремне, марне пролетять
Його найкращії літа,
Що він не знатиме, де дітись
На сім широкім вольнім світі,
І піде в найми, і колись,
Щоб він не плакав, не журивсь,
Щоб він де-небудь прихиливсь,
То oddadуть у москалі.

1849

Za dragim zlatnim danima
Djetinjstva moga miloga
Vjerujte da ne tugujem.
No tuga teška nekad me
Ispuni, plač mi izmami,
Kad sretnem malog dečkića
Što sâm ko grana slomljena
Tužno kod plota sjedeći
Tuguje u staroj odjeći.
Čini mi se da vidim sebe,

Da ponavlja se mladost moja.
Čini mi se da nikada
Slobodu on vidjet neće,
Slobodu svetu. I bez sreće,
Uzalud, prazno će proletjet
Njegove najljepše godine,
I neće znati što da radi
Na širokom bijelom svijetu,
Pa će poć u nadničare,
I, da ne plače, ne pati,
Da se negdje ipak skrasi.
U vojsku će ga poslati.

1849.

НЕОФІТИ (Уривок)

M. C. Щепкину
На память 24 декабря 1857

Благословленная в женах,
Святая праведная Мати
Святого Сина на землі.
Не дай в неволі пропадати,
Летучі літа марне тратить.
Скорбящих радосте! Пошли,
Пошли мені святеє слово,
Святої правди голос новий!
І слово розумом святым
І оживи, і просвіти!
І розкажу я людям горе,
Як тая мати ріки, море
Сльози кровавої лила,
Так, як і Ти. І прийняла
В живую душу світ незримий
Твоєго розп'ятого Сина!..
Ти Матер Бога на землі!
Ти сльози матері до краю,
До каплі вилила! Ридаю,
Молю, ридаючи, пошли,
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,

NEOFITI³⁵ (Odlomak)

*M. S. Šćepkinu³⁶
U sjećanje 24. listopada 1857.*

Blagoslovljena među ženama,
Presveta pravedna Majko
Presvetog Sina na zemlji!
Ne daj da u ropstvu ginemo,
Da godine uzalud tratimo.
O radosti patnika! Molim,
Pošlji mi onu svetu riječ,
Novi glas svete istine!
I razumom oživi svetim,
Oživi tu riječ i prosvijetli!
A ja ču tad otkriti svima,
Da je i druga mati lila
Krvavih suza rijeke, mora,
Ko i Ti, majko. I primila
U dušu svoju nevidljivo
Svjetlo Tvojg Sina raspetog!...
O Majko Boga našega!
Suze si svoje do kraja,
Do zadnje kapi prolila!
Molim i plačem: pošlji mi
I duši jadnoj podaj mōć
Da ognjeno progovori,
Da riječ joj plane plamenom

Щоб людям серце розтопило.
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово, Боже є кадило,
Кадило істини. Амінь.

.....

1857

I ljudska srca rastopi,
Da Ukrajinu zahvati
I u njoj da se posveti.
Ta riječ je Božje kandilo,
Kandilo istine. Amen.

1857.

Лічу в неволі дні і ночі
І лік забуваю.
О Господи, як-то тяжко
Тії дні минають.
А літа пливуть меж ними
Пливуть собі стиха,
Забирають за собою
І добро і лихо!
Забирають, не вертають
Ніколи нічого!
І не благай, бо пропаде

Молитва за Богом.

1858

U ropstvu brojim dane, noći
Pa broj zaboravim.
Prolaze sporo, neću moći
Izaći na kraj s tim.
A među njima godine
Polako, tiho plove
I odnose dobro i зло,
Stvari i stare i nove.
Odnose i ne vraćaju
Ništa i nikada!
Ne traži drugo! Inače

Molitva Bogu propada.

1858.

ДОЛЯ

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'янога дяка в науку
– Учися, серденько, колись
З нас будуть люде, – ти сказала.
А я й послухав, і учивсь,
І вивчився. А ти збрехала.
Які з нас люде? Та дарма!
Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходімо ж, доленько моя!
Мій друже вбогий, нелукавий!
Ходімо дальнє, дальнє слава,
А слава – заповідь моя.

1858

SUDBA

Nisi me lukavo varala.
Drug, brat i sestra si postala
Meni, siročiću jadnom.
Za ruku si me primila,
U školu mirno povela,
Đakonu pjanom predala.
- Uči, dušo, jednom čemo
Postat ljudi, - to si rekla.
Poslušah te: učio sam,
Al' nisi rekla istinu!
Kakvi ljudi? Uzalud je!
Mi nismo nikog varali,
Samo smo išli naprijed,
Bez traga laži u sebi.
Idimo dakle, sudbo moja!
Družice jadna, nelukava,
Idimo naprijed, gdje je slava,
A slava zapovijed je moja.

1858.

Я не нездужаю, нівроку,
А щось такеє бачить око,
І серце жде чогось. Болить,
Болить, і плаче, і не спить,
Мов негодована дитина.
Лихої, тяжкої години,
Мабуть, ти ждеш? Добра не жди,
Не жди сподіваної волі -
Вона заснула: цар Микола
Її приспав. А щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить,
Та добре вигострить сокиру,
Та й заходиться вже будить.
А то проспить собі небога
До суду Божого страшного!
А панство буде колихатъ,
Храми, палати муровать,
Любить царя свого п'яногого,
Та візантійство прославлять,
Та й більше, бачиться, нічого.

1858

Nisam bolestan (da ne ureknem),
Al' nešto čudno vide oči
I srce nešto čeka. Pati,
Plače i ne spava po noći
Kao nenahranjeno dijete.
Teška predosjećaš vremena?
Ne čekaj sada ništa dobra,
Neće doć žuđena sloboda
Jer spava. Car ju je Nikola
Uspavao. Da probudimo
Slobodu, pa i slaba bila,
Moramo ušicu kaliti,
Sjekiru dobro nabrusiti
I tad tek slobodu buditi.
Jer inače bi ona mogla
Do sudnjeg dana spavati!
A plemstvo bi uživalo,
Crkve, palače gradilo,
Pijanog cara ljubilo
I bizantinstvo slavilo.
I ništa više od toga.

1858.

ПОДРАЖАНІЄ 11 ПСАЛМУ

Мій Боже милий, як-то мало
Святих людей на світі стало.
Один на другого кують
Кайдани в серці. А словами,
Медоточивими устами
Цілуються і часу ждуть,
Чи швидко брата в домовині
З гостей на цвинтар понесуть?
А ти, о Господи єдиний,
Скуєш лукавії уста,
Язык отой велеречивий,
Мовлявший: ми не суєта!
І возвеличимо на диво
І розум наш і наш язык...
Та й де той пан, що нам закаже
І думать так і говоритъ?
- Воскресну я! - той пан вам скаже,
Воскресну нині! Ради їх,
Людей закованих моїх,
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабов німіх!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово. І пониче,
Неначе стоптана трава,
І думка ваша і слова.
Неначе срібло куте, бите

NASLJEDOVANJE 11. PSALMU

O Božje mili, sad je ostalo
Na svijetu svetih ljudi malo.
U srcu jedan drugom kuju
Okove teške. A riječima –
Ljube se medenim ustima
I samo čekaju i snuju
Da otprate brata svoga
Sve do groblja i do groba.
Ti jedini na svijetu, Božje,
Zakovati im usta možeš
I jezike im hvalisave
Što kažu da će puni slave
Uzvisiti sav razum naš,
A razviti i jezik naš.
Tko nama smije određivat
I govor naš i misli sve?
- Uskrsnut ču! - on će nam reći –
Već danas ču uskrsnut za njih,
Za ljude te okovane,
Uboge, jadne... Uzdignut ču
Te male nijeme robove!
I kao stražu postavit ču
Rjec! Onda će pasti,
Baš kao izgažena trava,
Misao vaša, riječ lukava.
Kao što srebro kovano

І семикрати перелите
Огнем в горнилі, слова
Твої, о Господи, такії.
Розкинь же їх, Твої святыє,
По всій землі. І чудесам
Твоїм увірують на світі
Твої малі убогі діти!

1859

Sedmerostruko preliveno
Blista u peći, takve su,
Gospode, sve Tvoje riječi.
O, prospí svete riječi te
Po cijelom svijetu, pa će tad
Uboga mala djeca Tvoja
U čuda Tvoja vjerovat.

1859.

Федору Івановичу Черненку
На пам'ять 22 січня 1859 року

Ой по горі роман цвіте,
Долиною козак іде
Та у журби питаеться,
Де та доля пишаеться?

Чи то в шинках з багачами?
Чи то в степах з чумаками?
Чи то в полі на роздоллі
З вітром віється по волі?

Не там, не там, друже-брате,
У дівчини в чужій хаті,
У рушничку та в хустині
Захована в новій скрині.

1859

*Fedoru Ivanoviču Černenku,³⁷
U sjećanje 22. rujna 1859.*

Tratinčica gorom cvjeta,
A dolinom kozak šeta.
Pita sebe po sto puta:
Gdje sudbina moja luta?

Pije l' negdje s bogatima?
Luta l' stepom s Čumacima?
Il' slobodna s vjetrom vije
I ničega strah ju nije?

Ništa od tog, druže-brate,
Već je s djevom u kućici,
S pripremljenom vjenčanicom
Koju čuva u škrinjici.

1859.

ОСІЯ. ГЛАВА XIV

Подражаніс (Уривок)

Погибнеш, згинеш, Україно,
Не стане знаку на землі,
А ти пишалася колись
В добрі і розкоші! Вкраїно!
Мій любий краю неповинний!
За що тебе Господь кара,
Карає тяжко? За Богдана,
Та за скаженого Петра,
Та за панів отих поганих
До краю нищить... Покара,
Уб'є незримо і правдиво;
Бо довго Довготерпеливий
Дивився мовчки на твою,
Гріховную твою утробу
І рек во гніві: - Потреблю
Твою красу, твою оздобу,
Сама розіпнешся. Во злобі
Сини твої тебе уб'ють
Оперені, а злозачаті
Во чреві згинуть, пропадуть,
Мов недолежані курчата!..
І плача, матернього плача
Ісполню гради і поля,
Да зритъ розтлѣнная земля,
Що я Держитель і все бачу.
Воскресни, мамо! І вернися

OSIJA³⁸ POGLAVLJE XIV.

Nasljedovanje (Odlomak)

Propast ćeš, nestat, Ukrajino,
Neće ti ostat nigdje traga,
A nekada si, Ukrajino,
Raskošna bila i bogata.
O nedužni moj zavičaju!
Zašto te tako Bog kažnjava
Kaznama strašnim? Zbog Bogdana,³⁹
Zbog onog tamo Petra ludog,⁴⁰
Zbog one zle vlastele hude?
Ima zbog čega... I kaznit će,
Dokrajčit pravedno i tajno.
Jer dugo je strpljivi Gospod
Bez riječi samo gledao
Pregrešnu tvoju utrobu
I rekao: - Uništit će
Ukrase tvoje i ljepotu.
Sama ćeš sebe raspeti.
Sinovi će te ubit bijesno,
Oni, s perjem, začeti krivo
Propast će, gnijiju u utrobi
Ko nedogrijani pilići.
Plaćem će tada strahovitim
Ispunit polja, gradove,
Nek vidi zemlja gnjila ta
Da ja sve držim i vidim.
Uskrsni, majko! Vrati se

В світлицю-хату; опочий,
Бо ти аж надто вже втомилась,
Гріхи синовні несучи.

.....

1859

U dom svoj dragi; počini!
Preveć si se umorila,
Grijehe sinova noseći.

.....

1859.

МОЛИТВА

Царям, всесвітнім шинкарям,
І дукачі, і таляри,
І пута кутії пошли.

Робочим головам, рукам
На сій окраденій землі
Свою ти силу ниспошли.

Мені ж, мій Боже, на землі
Подай любов, сердечний рай!
І більш нічого не давай!

Царів, кровавих шинкарів,
У пута кутії окуй,
В склепу глибокім замуруй.

Трудящим людям, Всеблагий,
На їх окраденій землі
Свою Ти силу ниспошли.

А чистих серцем? Коло їх
Постав Ти ангели свої,
Щоб чистоту їх соблюли.

MOLITVA

Carevima, svjetskim krčmarima,
I dukate, i talire
I kovane lance pošalji.

Radnim glavama i rukama
Na ovoj opljačkanoj zemlji
Svu snagu svoju daj.

Meni, dok sam na zemlji toj,
Ljubav pošalji, srcu raj!
I ništa drugo mi ne daj!

Careve, krvave krčmare,
Okuj u lance željezne,
U crni podrum zazidaj!

Ljudima radnim, Bože moj,
Na opljačkanoj zemlji toj
Presvetu snagu svoju daj.

Ljudima čista srca tad
Pošalji svoje anđele,
Da im čistoću čuvaju.

Мені ж, о Господи, подай
Любити правду на землі
І друга щирого пошли!

Злоначинаючих спини,
У пута кутії не куй,
В склепи глибокі не муруй.

А доброзиждущим рукам
І покажи, і поможи,
Святую силу ниспошли.

А чистих серцем? Коло їх
Постави ангели свої
І чистоту їх соблюди.

А всім нам вкупі на землі
Єдиномисліє подай
І братолюбіє пошли.

1860

Meni odredi, Gospode,
Da ljubim pravdu, istinu,
I druga vjernoga mi daj!

One što loše počeše
Zaustavi, ne zazidaj,
U crni podrum ne bacaj.

A vrijednim radnim rukama
Pokaži sve, pomozi im,
Svoju im svetu snagu daj.

Onima čista srca ti
Pošalji svoje anđele
Pa im čistoću očuvaj.

A mi što smo na zemlji svi
Daj da jednakom mislimo
I brat da brata zavoli.

1860.

Не нарікаю я на Бога,
Не нарікаю ні на кого.
Я сам себе, дурний, дурю,
Та ще й співаючи. Орю
Свій переліг – убогу ниву!
Та сію слово. Добрі жнива
Колись-то будуть. І дурю!
Себе-таки, себе самόго,
А більше, бачиться, нікого?

1860

134

Ne tužim se na dragog Boga,
Ne tužim se baš ni na koga.
Samo, budala, sebe varam
I pritom pjevam. Eto, orem
Tu jadnu svoju ledinu
I sijem riječi. Bit će dobra
Žetva jednoga dana. Lažem!
To varam sebe samoga.
I više nikog drugoga?

1860.

Минули літа молодії,
Холодним вітром од надії
Уже повіяло. Зима!
Сиди один в холодній хаті,
Нема з ким тихо розмовляти,
Ані порадитись. Нема,
Анікогісінько нема!
Сиди ж один, поки надія
Одурить дурня, осміє...
Морозом очі окує,
А думи гордії розвіє,
Як ту сніжину по степу!
Сиди ж один собі в кутку.
Не жди весни – святої долі!
Вона не зайде вже ніколи
Садочок твій позеленить,
Твою надію оновить!
І думу вольну на волю
Не прийде випустить... Сиди
І нічогісінько не жди!

1860

Prošle su mlade godinice
I hladni vjetri pušu sada
Iz nekadašnjih mojih nada.
Zima je, sâm u hladnoj kući
Ja nemam s kim pobesjediti,
Nemam se s kime svjetovati.
Nikoga nema, nikog nema!
Pa sjediš sam, dok šuplja nada
Budali ludoj smije se,
Mrazom mu oči okuje,
Ponosne misli rasprši
Kao po stepi pahulje!
Pa sjediš sam u kutu svom,
Ne čekaj sveto proljeće.
Ono ti više doći neće
Da vrt tvoj sad zazeleni
I nade twoje obnovi.
Slobodne misli nećeš više
Po svijetu slati... U kutu sjedi
I ne očekuj ništa više!

1860.

І тут, і всюди – скрізь погано.
Душа убога встала рано,
Напряла мало та й лягла
Одпочивати собі, небога.
А воля душу стерегла.

– Прокинься, – каже. – Плач, убога!
Не зійде сонце. Тьма і тьма!
І правди на землі нема!
Ледача воля одурила
Маленьку душу. Сонце йде
І за собою день веде.
І вже тії хребетносилі,
Уже ворується царі...

І буде правда на землі.

1860

I ovdje i svugdje sve je gadno.
Duša se jadna digla rano,
Malo je prela pa prilegla
Da snagu povrati bar malo,
A volja dušu čuvala.

- Dodji sad k sebi - kaže. - Plači!
Sunca bit neće. Sama tama!
Pravde na zemlji nigdje nema!
Prevarila je volja lijena
Malenu dušu. Evo sunca,
Za sobom vodi bijeli dan.
I već se bûdē oni s kičmom,
Nemir zahvaća careve...

Na svijet će ipak pravda doći.

1860.

І день іде, і ніч іде.
І, голову схопивши в руки,
Дивуєшся, чому не йде
Апостол правди і науки!

1860

140

Dolazi dan, dolazi noć,
Umornu glavu drže ruke,
Čudiš se, zašto ne dolazi
Apostol pravde i nauke!

1860.

Тече вода з-під явора
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона калина.
Пишається калинонька,
Явор молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.
Тече вода із-за гаю
Та попід горою.
Хлюпощуться качаточка
Помеж осокою.
А качечка випливає
З качуром за ними,
Ловить ряску, розмовляє
З дітками своїми.
Тече вода край города.
Вода ставом стала.
Прийшло дівча воду брати,
Брало, заспівало.
Вийшли з хати батько й мати
В садок погуляти,
Порадитись, кого б то їм
Своїм зятем звати.

Teče voda pod javorom,
Spušta se k dolini,
Nad vodom se diči, koči
Crvena kalina.
Gizdava je kalinica
I javor pun sjene,
A oko njih vrbe, ive
I loze zelene.
Teče voda za šumicom,
Teče pod goricom.
Pačići se tu pljeskaju,
U šašu bućkaju,
A patka i patak samo
Za njima plivaju.
Love ribu i sa svojom
Djećicom pričaju.
Teče voda uz povrtnjak.
Jezerom postala,
Djevojka po vodu došla,
Pjesmu zapjevala.
Izadoše otac, mati
U vrt prošetati,
Svjetovat se, koga li će
Svojim zetom zvati.

1860.

Чи не покинуть нам, небого,
Моя сусідонько убога,
Вірші нікчемні віршуватъ

Та заходиться риштуватъ
Вози в далекую дорогу,
На той світ, друже мій, до Бога,

Почимчикуєм спочиватъ.
Втомилися і підтоптались,
І розуму таки набрались,
То й буде з нас! Ходімо спать,
Ходімо в хату спочиватъ...

Весела хата, щоб ти знала!...

.....
1861

Možda bi sada dobro bilo,
Susjedo moja uboga,
Stihove glupe ostaviti

I počet lijepo graditi
Kola za dalek, dalek put.
Taj put će odvest nas do Boga

Da počinemo napokon!
Nahodasmo se, umorismo
I pameti se nakupismo.
Bit će već dosta! Hajdmo spati.
U kući sad se odmarati.

Kuća je vesela, zar ne?...

.....
1861.

Bilješke

¹ Baladom »Причинна«, ([pryčyn:a], žena koja je doživjela duševni poremećaj), prvom objavljenom Ševčenkovom pjesmom, uobičajeno započinju postumna izdanja *Kobzara*, a u izdanjima za pjesnikova života na početku je bila pjesma »Думи мої ...«. Nije slučajno Ševčenko svoju zbirku nazvao *Kobzar* [kobzar], i njega samog je narod nazvao *Kobzarem*, a na tekstove i motive zbirke *Kobzar* stotine su skladatelja stvorile petstotinjak glazbenih djela. Kobzar je ukr. narodni putujući pjevač, nerijetko i pjesnik (15/16. st.), koji je svoje pjevanje pratio na kobzi ili banduri (bandurist) - trzalačkim glazbalima s puno žica. Kobzari su se pojavili s kozaštvtom i za sve vrijeme njegova trajanja (15–18. st.) to su uglavnom bili kozaci-vojnici (često oslijepljeni ili osakaćeni u bitkama), koji su s tim svojim osobitim oružjem sudjelovali u vojnim pohodima, ustancima, stvarali dume i epske pjesme i širili ih po Ukrajini, čime su odigrali izvanrednu ulogu u duhovnom životu Ukrajinaca, budeći i šireći ukrajinstvo. (I čak 30-ih godina 20. st., kada je boljševička vlast u Ukrajini, iskorjenjujući duh slobode, uništavala milijune ljudi, nepokorni su joj ostajali još tadašnji kobzari, pa je bio sazvan prvi sveukrajinski kongres kobzara, s kojega su već prvoga dana, uvečer, svi bili izvedeni iz dvorane, utrpani u teretne vagone i odvezeni na sjever Rusije, gdje su – sa svojim glazbalima – bačeni u bezdan. I gubi im se svaki trag.)

² Početak uvoda u baladu: »Реве та стогне Дніпр широкий ...« uglazbljen je (M. Lysenko) i postao je jedna od najizvođenijih pjesama kod Ukrajinaca, koja se najčešće smatra narodnom, a odlomak balade: »Така ћи доля ...« postao je poznata romansa (skladatelj V. Zaremba).

³ Dumka [dumka] – u ukr. jeziku: 1. misao; 2. narodna lirska elegična pjesma; vokalna ili instrumentalna elegična skladba.

⁴ Topolja [to"pol'a] – u ukr. jeziku je im. ž. r., kojoj u hrvatskome odgovara im. m. r. *jablan*; hrvatskoj im. ž. r. *topola* u ukr. jeziku odgovara im. m. r. *osokir*. (тополя / jablan kultivirani je varijetet crne topole.) Visoki i vitki jablanovi uz putove u stepi tipičan su element ukrajinskoga krajobraza. U ukr. narodu se vitka i lijepa djevojka (ili mlada žena) usporjava s jablanom.

⁵ Uvod u baladu »Topola«: »По діброві вітер виє ...« (»Po dubravi vje-tar vije...«) također je uglazbljen (M. Lysenko).

⁶ Ivan Pidkova (Іван Підкова, ?-1578) - zaporoški kozak, jedan od organizatora borbe protiv turskih i tatarskih osvajača. Pogubljen, opjevan u narodnim pjesmama.

⁷ Запорожці [zaporoz'c'i] / запоріжці [zapor'iz'c'i] (jedn. запорожець [zaporoz'e:c']) - ukrajinski kozaci, pripadnici Zaporoske Siči (Запорізька Січ - 16-18. st. - društveno-politička i vojno-administrativna organizacija ukr. kozaštva, koja se formirala nizvodno od nekadašnjih čuvenih dnjeparskih *pragova* - podvodnih i nadvodnih grebena, na otoku Hortici (Хортиця).) Zaporoska Sič postala je nositeljicom ukrajinske državnosti, stvorivši - u to vrijeme jedinu u Europi - kozačku republiku s demokratskim ustrojem. Godine 1775. Zaporosku je Sič, »arsenal i vojno središte nacije«, na prevaru zauzela i uništila ruska vojska po naredbi Katarine II. Godine 1781. ukinut je pukovnijski administrativni ustroj kozačke Ukrajine, a 1783. u Ukrajini je uvedeno kmetstvo. Dio se zaporoskih kozaka preselio na Kuban, dio je prešao na drugu stranu Dunava, a izrazita ih je većina ostala u Ukrajini.

⁸ Kozaci [kozaky^c] (jedn. козак [kozak]) ukrajinski (15-18. st.) - slobodni naoružani ljudi koji su se organizirano borili protiv turskih, tatarskih i poljskih osvajača. Štitili su granice Ukrajine (a time i Moskovske države) tristotinjak godina i proslavili se kao neustrašivi, nepokorenji i časni borci za slobodu, pa su u narodu stoljećima o njima stvarane i pjevane pjesme i dume. Unatoč neprestanim krvavim borbama, vrijeme kozaštva (u kozačkoj Ukrajini nije bilo kmetstva) bilo je i doba prosvjete, razvoja znanosti, umjetnosti (poznati ukrajinski barok u književnosti, graditeljstvu, osobito crkvenom, slikarstvu, kazalištu, glazbi). Velika su se sredstva izdvajala za održavanje škola: početnih, srednjih i visokih (jer: »... nedostatna prosvjećenost rađa pogansku neotesanost, razdore i izdajništvo, ... pokoravanje grabežljivim susjedima, ... slabljenje vjere otaca« - upozoravala je poslanica *Perestoroga* /1605/), osnivale su se nove tiskare, gradile crkve. U kolegijima je nastava bila organizirana prema sustavu visokih europskih škola. Djelovale su dvije akademije: Ostroška (u Ostrogu) i čuvena Kyjevo-Mogiljans'ka. Samo u prvoj polovini 18. st. iz Kijevsko-Mogiljanske u Moskvu je bilo pozvano stotinjak najistaknutijih profesora, koji su ostavili dubok trag u političkom, crkvenom, društvenom i kulturnom životu Rusije.

⁹ Kytajka [ky^ctajka] - svilena (rjede pamučna) tkanina. Prema običaju, crvenom se kitajkom prekrivalo tijelo poginuloga kozaka.

¹⁰ Ovo je programska Ševčenkova pjesma (uglazbljena), u kojoj svoje pjesme naziva *dumama*, a u ukr. jeziku: duma [duma] - 1. misao; 2.

ukrajinska narodna epska ili lirsko-epska pjesma koju solo pjevanjem i recitativom izvodi pjevač prateći se kobzom, bandurom i, rijede, lirom. Poetikom, dramatičnošću, miješanjem epskog i lirskog, ritmikom i u određenoj mjeri tematikom dume se naslanjaju na *Pjesan o pobodu Igo-rovu*, a ritmikom i na *biline*. Dume su nastajale od sredine 15. do kraja 18. st., a izrazito su popularne bile i u 19. st. Njihovi su tvorci i izvodači u vrijeme kozštva bili kozaci. I ako je »pjesma za Ukrajinu sve: i poezija, i povijest, i očev grob« (Gogolj), onda duma među pjesmama predstavlja narodnu svetinju, ona je duhovna veza među naraštajima, u njoj plamti ljubav prema domovini, materi, vjeri kršćanskoj, duma kažnjava za izdaju, otpadništvo od roda, slavi kozачku odvažnost. Dume su stoljećima pronosili kobzari, banduristi, pa i lirnici.

¹¹ Vasyl' Ivanovyc̄ Šternberg (Василь Іванович Штернберг /1818-1845/) - ruski slikar, prijatelj Ševčenka iz Peterburške akademije likovnih umjetnosti, prvi ilustrator *Kobzara*, kojemu je Ševčenko na poklonjenome primjerku prvoga izdanja napisao pjesmu - posvetu prije njegova puta u Italiju.

¹² Гайдамаки [yajdamaky^c], (једн. гайдамака) - ustanci, narodni osvetnici, sudionici borbe ukr. naroda u 18. st. na području Desnoobalne Ukrajine (Правобережна Україна) protiv poljskoga nacionalnog i vjerskoga ugnjetavanja. Najveći su ustanci bili podignuti 1734., 1750. i 1768. - zadnjega je (pod nazivom *Kolijivščyna*) svjedokom bio Ševčenkova djed.

¹³ Vasyl' Ivanovyc̄ Grygorovyc̄ (Василь Іванович Григорович /1786-1865/) - povjesničar umjetnosti, profesor i tajnik Peterburške akademije likovnih umjetnosti, živo sudjelovao u otkupljuvanju Ševčenka iz kmetstva - otkupili su ga 22. travnja 1838.

¹⁴ Hetman (гетьман [jet'man]) - u 16. st. vojni zapovjednik Zaporoške Siči, u 17/18. st. vrhovni zapovjednik ukr. kozštva i čelnik Ukrajine. Ukrainske hetmane birali su kozaci glasovanjem.

¹⁵ Ševčenko to govori s gorkom ironijom. Ukrainci su do 18. st. svoj jezik nazivali *ruskim* (у Западној Украјини тaj se naziv rabio do 1939.), kasnije je nazivan *maloruskim*, a na kozackom se teritoriju stari naziv države *Rûs* (*Русь / Rus'*) postupno zamjenjuje nazivom *Ukrajina* (*Іпа-tijevski ljetopis* prvi put ga spominje 1187. godine), koji je s vremenom dobio političko i etničko značenje, a i stari je naziv jezika *ruski* zamjenjen nazivom *ukrajinski*. U carskoj Rusiji ukrajinski je jezik u javnoj uporabi bio zabranjen i do 1905. tretiran kao *malorusko narjeće velikoruskoga* jezika.

¹⁶ Jarema (Ярема [jarema]) - jedan od glavnih junaka poeme »Hajdamaci«.

- ¹⁷ Hetmanstvo (гетьманство – гетьманщина) – razdoblje u povijesti Ukrajine s kozaštvom i hetmanima na čelu (XVII.-XVIII. st.).
- ¹⁸ Mogile v. pjesmu pod naslovom »Raskopana mogila«.
- ¹⁹ Matrjoša, Paraša (Матрьоша, Параша) – likovi otrcanih lakih gradskih pjesama.
- ²⁰ Stara kozačka pjesma.
- ²¹ »...puk tvoj siromašni...« – seljaštvo, koje je u velikom broju sudjelovalo u ustancima.
- ²² Mogila (могила [mo^uyyla]) – u kontekstu Ševčenkove poezije ta se riječ najčešće upotrebljava u značenju: »visok hum u stepi na mjestu pokopa u prošlosti«. U Ševčenkovo vrijeme po ukrajinskim su se stepama uzdizale visoke kozačke mogile (na jugu Ukrajine postojale su i skitske) – spomenici krvavih bitaka, čuvari slavne prošlosti, kozaštva. Kao i dume, predstavljale su narodnu svetinju, sjećanje naraštajā, simbol nepotamnjele slave, nekadašnje neovisnosti i slobode: u njima su ležali kozaci (u nekima i do tisuću). Mogile su uskrisivale vjeru, ulijevale nadu. U ukrajinskom narodnom pjesništvu mogila je personificirana. Druga su značenja riječi *moyyla*: 1. jama, raka u koju se pokapa mrtvac; 2. malen humići zemlje iznad groba, grob; 3. *pren. smrt.* »Розрита могила« [rozryta mo^uyyla] – prva je Ševčenkova pjesma prevedena na hrvatski jezik (A. Šenoa, 1863).
- ²³ Riječ je o Bogdanu Hmeljnickom (Богдан Хмельницький [boydan hme'l'nyc'kyj] oko 1595–1657) – ukrajinski hetman, istaknuti državnik. Za njegova je hetmanstva na načelu paritetnosti ostvareno sjedinjenje Ukrajine s Moskovskom državom (1654), zbog kojega je Ševčenko oštro osuđivao B. Hmeljnickoga.
- ²⁴ Nakon uništenja Zaporoske Siči (1775) i ukidanja hetmanstva (1780) na zemlje zaporoških kozaka naseljavani su njemački kolonisti.
- ²⁵ Moskalj (москаль [moskal'], množ. [moskal'i]) – u doba Ševčenka riječ je značila: 1. Rus (*moskalj* od: stanovnik *Moskovije*, kako se zvala Moskovska država u stranim izvorima 16/17. st. /БЭС. – М., 2004, с. 759/); 2. vojnik carske vojske.
- ²⁶ Ševčenko optužuje ruskog cara Petra I. za pogibiju tisućā ukr. kozaka pri izgradnji Sankt-Peterburga (osnovan 1703. na močvarama).
- ²⁷ Većina je pripadnika kozačke elite (plemičkoga podrijetla i iz puka) imala europsku naobrazbu, a za sve su kozake najvažniji bili sloboda i čast.
- ²⁸ Riječi su P. Polubotoka. Pavlo Polubotok (Павло Полуботок /oko 1660-1723/) – černigivski pukovnik (1706-1722) i ukr. hetman (1722-

1723), koji je nastojao sačuvati autonomiju Ukrajine, zbog čega ga je Petar I. 1723. zatočio u Petro-Pavlovsku tvrđavu, u kojoj je Polubotok umro.

²⁹ »Neće Ukrajinom grmjet / Topovi slobode. /Neće zaklat otac sina...« - aluzija na Gogoljeva *Tarasa Bulžbu*.

³⁰ Ševčenko je još od djetinjstva znao i volio *Psaltir* (kasnije mu je najdražom knjigom postala *Biblja*). Mnoge su misli i slike iz *Psaltira* odgovarale njegovim razmišljanjima i duševnim stanjima. Ševčenkovi su prepjevi *Psaltira* »oblik izražavanja njegove pobožnosti« (I. Dzuba). Ševčenko je prepjevao deset psalama i te prepjeve objedinio u ciklus.

³¹ Naslov »Oporuka« došao je kasnije. Krajem prosinca 1845. Ševčenko je bio u Perejaslavu (Ukrajina) kod svojega prijatelja A. Kozačkovskoga, gdje je neočekivano teško obolio. Misleći da će umrijeti, napisao je: »Kad umrem, pokopajte me na mogili usred stepa široke u Ukrajini miloj...«. Pjesma »Oporuka« prevedena je na više od stotinu svjetskih jezika, a na njene riječi i motive postoje više od pedeset skladbi.

³² Jakov de Bal'men (Яків де Бальмен /1813-1845/) - grof, časnik, slikar-amater i pisac, prijatelj Ševčenkova, ilustrirao (zajedno sa slikarom Bašilovom) zbirku *Wirszy Szewczenka* (*Ševčenkovi stihovi*). Ubijen na Kavkazu.

³³ Ciklus od trinaest pjesama, napisanih od 17. travnja do 30. svibnja 1849. u samici u Sankt-Peterburgu, gdje se Ševčenko nalazio poslije uhićenja zbog članstva u Ćirilo-Metodskom bratstvu.

³⁴ Početkom ožujka 1829., u petnaestoj godini života, Ševčenko je kao kmet - sluga vlastelina P. V. Engelgardta - morao napustiti Ukrajinu. Vratio se nakratko nakon četrnaest godina 1843., boravio je u njoj još od 1845. do travnja 1847., na nekoliko mjeseci dolazio je 1858. i 1859., a umro je 10. ožujka 1861. u slavi i samoći u Sankt-Peterburgu.

³⁵ Neofity ([ne'of'ítı], jedn. неофіт) - novoobraćeni kršćani u starome Rimu (I. st. n. e.), koji su bili surovo proganjeni.

³⁶ Ščepkin Myahlo Semenovyc (Щепкін Михаїло Семенович /1788-1863/) - glumac, reformator ruskoga kazališta, Ševčenkova prijatelj, koji je odmah nakon njegova puštanja na slobodu iz desetogodišnjeg progona doputovao u Njižnij Novgorod da se s njime susretne.

³⁷ Černenko Fedor Ivanovič (Черненко Федір Іванович /1818-1876/) - vojni inženjer-arhitekt, Ševčenkova zemljak i prijatelj, u čijem se salonu okupljalo peterburško ukrajinsko društvo i s kojim je Ševčenko bio posebno prisutan poslije povratka iz progona.

³⁸ Osija - biblijski prorok (7. st. pr. n. e.), koji je oštro osuđivao vladare izraelske države, navještao njezin pad i Božju kaznu njezinu narodu zbog njih.

³⁹ Ševčenko misli na ukrajinskoga hetmana Bogdana Hmeljnickog.

⁴⁰ Riječ je o ruskom caru Petru I.

Taras Ševčenko

Prije dvjesto godina u selu Morinci, pored grada Čerkasi na rijeci Dnjepar, dakle na području središnje Ukrajine, u crkvenoj knjizi *U kogo kto rodilsja* (vođenoj na obveznom ruskom jeziku) upisano je da se 25. veljače (prema gregorijanskom kalendaru 9. ožujka) u obitelji seljaka Grigorija Ševčenka i njegove žene Katerine rodio sin Taras. Morinci su pripadali ruskim vlasnicima (*pomeščik*) koji su postupnim osvajanjem Ukrajine pretvarali tu slobodarsku zemlju u koloniju, a seljaštvo u robeve (ukr. *kripak* - rob, *zakrijepljeno* - vlasništvo gospodara).

Taras je rođen u siromašnoj glinenoj kućici sa slamenim krovom, u obitelji sa šestoro djece koja će usko-ro postati siročad jer je zbog iscrpljujućega rada majka umrla 1823. godine, a 1825. i otac. Djeca su se razišla po siromašnim obiteljima, a mali je Taras - da bi preživio - služio u seoskoj školi, i to »noseći vodu školarcima«, gledajući kako sretniji učenici stječu znanja dok je njega čitanju, iz samilosti, podučavao seoski đakon. Sirotinjsko djetinjstvo nije pružalo mogućnost da postane slavni pisac. Međutim kao da je neka viša sila stajala nad tim djetetom, nadarenim dubokom unutarnjom snagom doživljavanja svijeta. Oduševljavala ga je ljepota kojom je ispunjen njegov narod, ali i izjedala bol zbog duboke nepravde u kojoj se njegov narod našao.

Njegov talent izražavao se u prenošenju doživljaja pjesničkim slikama, osjećaju za rodni jezik te sposobno-

sti izražavanja rimom. Kasnije je zatočen u vojnoj tvrđavi Sankt-Peterburga, zbog pjesama u kojima je vizionarski predvidio propast cara i njegova carstva zla. Kao mali pastir doživljavao je svijet kao beskrajnu harmoniju, a Ukrajinu kao raj. Međutim stvarnost se javljala kao zlo u kojem je potlačeni puk nemilosrdno patio. Tako su se u njegovu stvaralaštvu kao glavni motivi prepletale dvije vizije: Ukrajina kao raj i dar čovjeku da živi od svojega rada, te stvarnost kao pakao. Prkos zbog nepravde, neprihvaćanje ugnjetavanog stanja naroda bit će glavni pokretač njegova stvaralačkog duha. Predodžba o prošlosti u kojoj se ukrajinski narod svojim kozaštvom izražavao kao slobodarski i odvažan bila je ne samo romantičarska očaranost povješću nego i nacionalno osmišljavanje sebe kroz historijsku realnost. U sjećanju ukrajinskoga pučanstva još su živjele uspomene na kozačko-seljačku bunu iz 1762. Bio je to posljednji najveći izraz slobodarskih poriva ukrajinskoga naroda, čiju je bunu ugušila carica Katarina II. iskazujući svu žestinu ruskog protuukrajinstva.

Budući pisac Taras Ševčenko rođen je u sredini koja se neumitno pretvarala u rusku koloniju s težnjom iskorjenjivanja bilo kakve predodžbe o vlastitom identitetu - od jezika koji je službeno nazvan maloruskim narječjem do povijesti koja je velikodržavnom ideologijom svojataala bogatu prošlost tog slavenskoga naroda. Ukrainska je povijest obilježena tragovima prastare mitološke kulture koja se izražavala u ostacima skitskih grobnica - *kurgana* - koje će u Ševčenkovo vrijeme iskopavati pridošle ekspedicije Ruske imperatorske akademije znanosti iz Peterburga, odvozeći starine u rusku prijestolnicu. Slika grobnice (ukr. *mogyla*) postat će kod pjesnika metafora bogate prošlosti koju pljačkaju tudinci, ali i skrivene snage koja se mora probuditi. Staroukrainsku srednjo-

vjekovnu državu sa središtem u Kijevu, poznatu kao »Rus'ka zemlja« u kronici kijevskog Ljetopisca Nestora s početka 12. stoljeća, već je ruska ideologija bila proglašila neodvojivim dijelom Velikorusije, u kojoj bi se Malorusija, kako se službeno nazivala Ukrajina, doživljavala kao provincijski dio s narječjem velikoruskoga jezika. Promjenu tih naziva nije uzimala u obzir ni filologija pa se službenom državnom ideologijom širila ta predodžba koja se preuzimala u inozemnim središtima slavistike.¹ Taras Ševčenko nastaviti će neumitni otpor ukrajinskoga društva imperijskom tumačenju ukrajinske prošlosti kao nepostojće. Pisac će opovrgnuti uvjeravanja u provincijalizam, sekundarnost, nesposobnost za estetske izražaje jezika njegova naroda i predstaviti će ga kao jezik velikog slavenskoga naroda s vlastitim imenom i poviješću. U prošlosti svoga naroda pisac će se posebice oduševljavati epohom ratobornog kozaštva koje je vodilo rat za oslobođenje s najjačom državom 17. stoljeća - Poljskom. Ševčenko će tu prošlost uzdići ne samo u romantičarskom zanosu, historizmom, nego kao snažan, uvjerljiv argument nacionalnog identiteta. Dok je službena velikoruska politika već od 18. stoljeća poduzimala sve da poništi ukrajinsku neovisnost, Ševčenko će težiti obnovi prošlosti u svijesti društva - kao temelj na kojemu je ruševinu trebalo pretvoriti u dom dostojan »obitelji velike, slobodne i nove«, kako je on video svoj narod.

Pojava Tarasa Ševčenka, glasnogovornika nacionalne ideje, podudarala se s općim tendencijama 19. stoljeća, razdoblja poznatog kao »epoha nacionalnosti«, koje je težilo nacionalnom izražaju. Međutim slobodarski ideali sukobljavali su se s imperijalnom politikom. Dok su

¹ Više o tome vidi u zborniku *Zakarpats'ka Ukrajina: povijest - tradicija - identitet*, prir. J. Paščenko, Zagreb 2013.

hrvatske zemlje u godini Ševčenkova rođenja potpadale pod vlast Habsburgovaca, ukrajinske su bile podijeljene između dviju najvećih europskih monarhija. Zapadna Ukrajina bila je pod austrijskom krunom, dok je ruska Ukrajina pretvarana u vojarnu ruske vojske, koja se izdržavala nemilosrdnom eksploracijom seljaka. *Moskalji*, kako su ukrajinski seljaci nazivali ruske vojnike, postat će likovi Ševčenkova stvaralaštva, a ono se očituje u prikazivanju njihova okupatorskog nasilništva nad Ukrajinom, koja je prikazana u liku žene. Tešku sudbinu te žene prepoznao je u liku svoje majke koja je rano umrla zbog teškoga ropskog rada za gospodu. Poznavao je i sudbine mlađih djevojaka koje su bile žrtve moskaljskog izrugivanja. Upravo će te patnje biti temelj u stvaranju lika Ukrajine-žene, majke kao žrtve zla, što će se odraziti u svijesti malog Tarasa već u djetinjstvu.

Ukrajina, koja se nazivala *Rus'ka*, kozačka je zemlja koja se stoljećima suočavala s vojnim nasrtajima turskih vazala Tatara, koji su zaposjeli Krim, te Poljske koja je svojim katolicizmom osporavala ukrajinski identitet. Humanističko poimanje srodnosti sa susjednim istočnoslavenskim plemenima bilo je karakteristično za duhovnu povijest srednjovjekovne kijevske državnosti. Preuzimanjem kršćanstva 988. godine iz Bizanta kršćanska se vjera počela širiti prema nepokrštenim sjeveroistočnim prostorima, gdje je novgorodska zemlja bila tradicionalni partner Kijeva. Međutim u sudaru različitih kneževina, na sjeveroistočnim prostorima od 15. stoljeća počela se uzdizati ranije nepoznata Moskva, koja je nastupala kao pravna nasljednica Vladimiro-suzdaljske kneževine u sklopu Zlatne horde, a od 1328. postala je prijestolnicom Velike moskovske kneževine. S padom Carigrada (1453) tamošnji carevi stvaraju mit o Moskoviji kao najvećem središtu pravoslavlja, Crkva izriče tvrdnju

o Moskvi kao Trećem Rimu, uz napomenu da »četvrtoga nikada neće biti«. Moskovski dvor od Carigrada preuzima brojne elemente vlasti, heraldiku, terminologiju. Potvrđuje se mit o Moskvi kao pravnoj nasljednici pojma *Rus'*, središta Male, Bijele i Velike Rusi. Kijev je i ranije izazivao netrpeljivost, ljubomoru, a padom Kijevske Rus'i (1240-1241) Kijev se doživljava kao poraženi vitez. Kulturna, duhovna dosezanja srednjovjekovne ukrajinsko-rus'ke riznice preljevaju se na susjedne zemlje - od Litve do Moskovije. I dok Litva postaje katolička, Moskva od Kijeva preuzima crkveno središte. Iz starokijevske riznice upijaju se stilovi crkveno-književnog jezika koji će, kako piše ruski akademik Viktor Vinogradov, na *moskovskome gruntu* utjecati na književni jezik viših staleža i s vremenom postati sastavni dio ruskoga književnog jezika.² Moskovski će car, uz crkvenu pomoć, postupno biti imenovan kao *gosudar' Vseja Rusi*, što znači gospodar i drugih istočnoslavenskih naroda (Mala i Bijela Rus'), a 1721. godine car Petar I. će službeno proglašiti ruski imperij nazvan *Rossija*. Naziv je nastao od ruske transkripcije grčke riječi *Pωσία*, kojom je Konstantin Porfirogenet nazivao zemlje Skitije, dakle ukrajinske prostore. Naziv s dva »s« susreće se u grčkim tekstovima u 14. stoljeću. Iz istih izvora dolazi i naziv *Velikorossija* (*μεγάλη Ρωσία*), kojim su se imenovale sjeveroistočne zemlje, dok bi se nazivom *Mala Rossija* (*Μικρὰ Ρωσσία*) u grčkoj crkvenoj administraciji 14. stoljeća imenovale ukrajinske zemlje. S obzirom na značaj crkvenoga središta - carigradske patrijaršije, terminologiju koju su uveli grčki crkvenjaci rabili su i staroukrajinski vladari, svjetovni i crkveni, sve do gubitka samostalnosti. Moskovska, zatim

² Viktor Vladimirovič Vinogradov, *Očerki po istoriji russkogo literatur-nogo jazyka XVII-XIX vv.*, Moskva 1934, str. 18-30.

rossijska administracija postupno je počela rabiti te nazive za veličanje svoje zemlje kao Velikorossije, gdje bi naziv Malorossija dobivao značaj male provincije velike države.³

Uspom Moskovskoga Carstva popraćen je neodgovarajućim stavom prema staroj srednjovjekovnoj državnosti - rus'koj - te kozačkoj zemlji u kojoj je još postojala tradicija povjerenja u susjednu sjeveroistočnu kneževinu kao vjerski srodnici. Svojevrsnim promjenama povjerenja u Moskvu, odnosno Sankt-Peterburg, nastupaju istaknuti Ukrajinci - od hetmana Bogdana Hmel'nyc'kog do pisca Nikolaja Gogol'a, nakon kojeg i uz kojega nastaje doba Tarasa Ševčenka. Bogdan Hmel'nyc'kyj, koji je bio vojni, politički i državni djelatnik te hetman Zaporoske vojske od 1648. do 1657, u traganju za saveznicima u otporu prema poljskoj ekspanziji poveo se mitološkom vjerom ukrajinskog baroknog slavizma u moskovskoga cara kao vjerski srodnoga te je 1654. sklopio s njim savez. Međutim moskovske vojvode nisu donijeli očekivani potporu, nego neprekidne težnje za pokoravanje tog susjednog naroda. Spomenuti hetmanov akt o savezništvu učiće u svijest pučanstva kao izdaja, što će biti i čest motiv Ševčenkova stvaralaštva.

Međutim ukrajinski barokni pisci, profesori Kijevsko-mogiljanske akademije, čuvenog središta baroknog intelektualizma, nadahnuti idu u Moskoviju. Prenoseći tamo svoje intelektualne *slobodne darove* nastale pozivanjem bizantske i katoličke tradicije, barokni prsvjetitelji sudjeluju tijekom 17. stoljeća u europeiziranju

³ Grygorij Pivtorak, *Pohodenja ukrajinciv, rosjan, bilorusiv ta jibnih mov. Mify i pravda pro trjob brativ zi »spiljnoji kolysky«*, Kyjiv 2001; Jevgenij Paščenko, *Ukrajinsko-brvatske književne poredbe*, Split 2010, str. 13-48.

kulture tog carstva koje se tek budilo iz srednjovjekovne ukočenosti. Kada se Moskovija, uz ukrajinsko posredništvo, postupno pretvarala u Rossiju s europskim težnjama, koje su započele za vrijeme cara Petra I. (koji je proglašio rossijski imperij), njegovi prvi suradnici u slomu konzervativne Moskve bili su brojni obrazovani Kijevljani. Barokni pisac Feofan Prokopovyc, stekavši naobrazbu u Kijevu i europskim zemljama, bio je prefekt Kijevske akademije (od 1707. godine) pa to mjesto napušta i 1716. na zahtjev cara Petra odlazi u njegovu prijestolnicu, gdje dospijeva u vrh crkvene hijerarhije, postavši carev revnosni suradnik u formiranju i podređivanju crkvenoga sinoda carskoj vlasti. Tijekom 18. stoljeća u nastanku baroka kod Rusa sudjeluju talentirani Ukrajinci, među kojima su klasik europske glazbe Maksym Berezovs'kyj, tvorac duhovne glazbe, skladatelj i dirigent Dmytro Bortnjans'kyj, skladatelj, pjevač i violinist Artem Vedel', drugi skladatelji kao što su Mykola Dylec'kyj, Stepan Degtjarevs'kyj, Stepan Davydov, Andrij Račyns'kyj, istaknuti slikari kao Dmytro Levyc'kyj, arhitekti, teolozi, brojni pisci i niz drugih nadarenih Ukrajinaca zaslužnih za europeiziranje velikoruske kulture. Od sedamnaestog te tijekom čitavog osamnaestog stoljeća oni su u kulturu i književnost susjedne države donosili nešto novo - ranije nepoznatu rimu, nove pojave i žanrove kao što je drama, zatim kazališnu tradiciju i ostale oblike kulture koja se širila zajedno sa širenjem države sve do Sibira.

Početkom 19. stoljeća Rusko Carstvo doživljava uspon. Nakon doba ukrajiniziranja moskovske kulture u 17. stoljeću te sudjelovanja rusificiranih Ukrajinaca u jačanju države tijekom 18. stoljeća, ruska kultura i umjetnost, i dalje ne bez sudjelovanja intelektualaca ukrajinskoga podrijetla, snažno se razvijaju poprimajući nacionalni izraz i karakter u skladu s buđenjem nacije.

Nacionalna svijest ruskoga društva jača, uz očigledno jačanje snažno militariziranog imperija te brojne diplomatske uspjehe kada se Rusija pokazuje kao značajan čimbenik u rješavanju europskih pitanja. U društvu jača svijest o dominaciji vlastite nacije, uz apologiju imperialnoj svijesti i podcjenjivanju drugih naroda, što potiče na svjesno rusificiranje. Slavistika poprima značaj velikodržavne ideologije, što utječe na predodžbu istočnog slavenstva kao velikoruskog.⁴

Kao i u prethodnim stoljećima, intelektualci i umjetnici iz različitih europskih zemalja idu prema toj bogatoj zemlji pridonoseći njezinu usponu na području kulturnog i društvenog života. U tome sudjeluju i brojni predstavnici naroda pripojenih ruskoj kruni, gdje su Ukrajinci imali vrlo dugu tradiciju. Ako su u prethodnim stoljećima išli prema Moskvi nadahnuti predodžbama o vjerskom zajedništvu i humanističkim idealima, u 19. stoljeću sve snažnijom postaje motivacija oslobođiti se provincijalizma i steći slavu u središtu velikoga imperija. Takve su bile pobude i Ukrajinca Nikolaja Gogol'a, sina sitnog provincijskog plemića Vasyl'a Gogol'a, jednog od predstavnika ukrajinske dramske kulture dvadesetih godina 19. stoljeća. Ukrainski jezik u književnosti predstavio je i njihov zemljak Ivan Petrovič Kotljarev'skyj. U duhu burleskne tradicije taj potomak kozačke elite napisao je krajem 18. stoljeća (1798) poemu *Eneida*, preradu Vergilijeva epa. Kao svojevrstan izražaj pobune protiv jezika knjiga baroknoga doba u kojem su se ozbiljne teme obrađivale ozbiljnim crkvenim jezikom s različitim primjesama ukrajinskih elemenata, taj rodoljub iz grada Poltava u središnjoj Ukrajini obratio se živim pučkim

⁴ O tome vidi: Jevgenij Paščenko, *Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine*, Zagreb 2011.

jezikom, koji se u njegovu djelu otkrio svom svojom snagom, koloritom i bogatstvom izražaja. Tome je odgovarao i humoristički sadržaj – autor je stvorio burlesknu travestiju: rimske junake preobukao je u likove zaporoških kozaka koji su krenuli stvarati novu Troju. Iza smijeha stajala je i ozbiljna ideja traganja za nacionalnim preporodom, izgradnja nove Troje-Ukrajine na tlu prošlosti, koja je spominjala herojstvo ratobornih kozaka. Ispunjeno bogatim pućkim koloritom, djelo se širilo u prijepisima, čitalo se na okupljanjima po kućama i o njemu se znalo od plemićkih do pućkih sredina – dakle za njega su znali i mladi Gogol' i mladi Ševčenko. Međutim uz neodoljiv humor u kojem se ocrtavala bogata kultura pućkoga smijeha, neumitno se rađalo pitanje estetskog stanja jezika, predočenog pućkom grotesknom tradicijom, ispunjenog izrazima koji su bili daleko od rafiniranosti salonske kulture. U nezaustavlјivoj ofenzivi svega velikoruskoga (jezika, ideologije s naglašenim velikodržavnim idejama) Ukrajina, nekoć bogata i snažna, doživljavala se kao nešto marginalno, smiješno, provincijsko i beznačajno, a na što bi trebao podsjećati službeni naziv Malorusija, nastao u posve drugim okolnostima 14. stoljeća i s drugim značenjem. U tom ozračju marginaliziranja Ukrajine pućki smijeh s čestim nerafiniranim izrazima u *Eneidi* Ivana Petroviča Kotljarevs'kog kao da je išao na ruku predstavljanju Ukrajinaca u komičnom rakursu. Toga je bio svjestan i sam autor te se već u dramskom djelu *Natalka-Poltavka* (1812) potudio predočiti svu ljepotu ukrajinskoga jezika, posebice mnoštvom lirske pjesmama koje su brzo ušle u folklornu tradiciju i zbog kojih je djelo nazvao operom.

Međutim mladi Gogol', dijeleći oduševljenje bogatstvom pućkoga smijeha kojim će njegovo stvaralaštvo biti snažno obilježeno, u naumu da postane slavan pi-

sac nije kao uzor mogao prihvatići jezik *Eneide* Kotljarevs'kog. I mladi je Ševčenko, ushićen Kotljarevs'kym koji je prikazao snagu i temperament kozaštva, opažao da je njegovo djelo ipak *smibovyna* i da ide u korist moskovskoga stava prema naciji, dakle pruža razlog ismijavanju ukrajinskih manira. Odan očevim idealima rodoljublja, Gogol' se ipak opredijelio za Puškinov jezik, čiji su ga rafinirani pjesnički izrazi očaravali. Pisati tim jezikom značilo bi pripadati visokoj kulturi Sankt-Peterburga, dok bi pisanje ukrajinskim jezikom značilo pripadanje provincijskom krugu. I Ševčenko je znao za Puškinovo pjesništvo, ali znao je i za patnje naroda iz kojeg je dolazio i koji je, uz viziju slobodne domovine, bio glavni lik njegova pjesništva, te materinski jezik – kao neprocjenjiv izraz u stvaralaštvu. S takvim su predodžbama u prijestolnicu Ruskoga Carstva pristigla dva mlada Ukrajinca, budući veliki pisci Nikolaj Vasiljevič Gogol' i Taras Ševčenko, koji su sa sobom ponijeli cjelokupno duhovno bogatstvo te rane i boli svoje domovine. Njihovo napuštanje rodne grude i priključivanje ogromnom imperijalnom konglomeratu nije bila novost: taj put prelijevanja ukrajinskih talenata u rusku kulturu bio je uhodan stoljećima prije njih. Međutim sudsbita im je odredila povijesne uloge zastupnika ukrajinskoga stava prema imperiju. Gogol' je bio posljednji veliki Ukrajinac koji je krenuo s plemenitim nadama o idealima pravde u čast »zajedničke« domovine, o čemu svjedoči u pismima prije odlaska iz Ukrajine.⁵ U svojim je namjerama doživio poraz, a s njegovom smrću 1852. umro je vjerojatno

⁵ Brojna svjedočenja objavljena su u: Vikentij Vikent'evič Veresajev, *Gogol' v žizni. Sistematičeskij svod podlinnyh svidetel'stv sovremennikov*, Har'kov 1990. Vidi i: Jevgenij Paščenko, »Gogoljevo ukrajinsko zaledje«, »Forum«, br. 10-12, Zagreb 2009, str. 1498-1521.

zadnji veliki ukrajinski stvaralac koji je živio utopiju još iz doba ukrajinskog baroknog slavizma. S Gogoljem je bila sahranjena i zadnja ukrajinska nada u mogućnost humanističkog prosvjetljenja imperija.

Ševčenko je uobličavao drugu Ukrajinu: Ukrajinu otpora i prkosa, potvrđivanja nacije jezikom, povijesnu i sadašnjošću, Ukrajinu s kojom je dijelio sudbinu. Kao što Gogolu prikazivanjem stvarnosti carstva, uz korištenje ukrajinskom tradicijom smijeha, nije uspjelo pobijediti zlo, opametiti društvo i uputiti ga na humane ideale, tako to isto carsko društvo nije uspjelo slomiti duh i stvaralaštvo Ševčenka, koji je pobijedio uporabom materinskoga jezika. Možda je u tome bilo neke logičnosti: pišući ruskim jezikom veliki je Ukrajinac mogao biti jasan i shvatljiv u svome naumu da pouči i u prikazivanju zla kao ruske realnosti, dok je drugi veliki Ukrajinac uporabom materinskoga jezika prikazao nemoć zla u pokušajima ubijanja njegova naroda i jezika.

U iskazivanju svojega otpora Ševčenko nije bio ni prvi ni jedini: čitava povijest odnosa Ukrajine i Ruskoga Carstva od samih je početaka ispunjena otporom. Već nakon smrti Bogdana Hmeljnyc'kog novi je hetman Ivan Vygovs'kyj shvatio politiku Moskve te je, pokušavajući prekinuti odnose s njom, sklopio ugovor s Poljskom, prema kojemu bi kozačka Ukrajina bila Velika kneževina rus'ka, a zajedno s Litvom dio Poljske Republike. U Kozačko-moskovskom ratu (1658-1659) hetman je razbio Moskovite kod mjesta Konotop, ugrožavajući intervencijom i neprijateljsku prijestolnicu. Hetman Ivan Mazepa, u težnji da se oslobodi od tutorstva Petra I. i da ujedini ukrajinske zemlje u cjelovitu državu, sklopio je 1708. tajni savez sa švedskim kraljem, ali je u bitki pod Poltavom 1709. doživio poraz. Uz nezaustavljivu kolonijalnu politiku ruskih careva tijekom cijelog 18. stoljeća ukrajinska elita je bila svjesna toga zla

te je težila prikazati svoju povijest kao onu koja se temelji na bogatoj srednjovjekovnoj tradiciji kijevske države te na snažnoj kozačkoj ratobornosti. Braneći svoj identitet od tatarskih nasrtaja i poljskih pritisaka, Ukrajinci se nisu uspjeli obraniti upravo od onih kojima su vjerovali kao istovjernima – od pravoslavne carističke Rusije. To je vodilo depresiji, razočarenju, konformizmu, ali otpor se nikada nije gasio. Idealima oslobođenja prožet je rad *Istorija Rusov*, koji prikazuje ukrajinsku povijest od srednjega vijeka do 1769. godine. Kako se pretpostavlja, rad je nastao početkom 19. stoljeća u ukrajinskim intelektualnim krugovima već ugašene Kijevske akademije. Oponirajući ruskoj velikodržavnoj historiografiji koja je negirala postojanje ukrajinskoga naroda te svojatala Kijevsku Rus' kao vlasništvo Moskovije-Rusije, nepoznati je autor slavio staroukrajinsku prošlost. Djelo je bilo poznato i Gogol'u i Ševčenkiju, koji su u književnost ulazili obrazovani te sa spoznajom o nacionalnoj književnoj tradiciji i udjelom Ukrajinaca u ruskoj književnosti. Upravo je otpor imperialnom diskursu bila dominantna svijesti intelektualaca s početka 19. stoljeća i dalje, što započinje već Kotljarevs'kyj pobunom protiv već zastarjeloga kulta crkvenoslavenskoga, odnosno knjižkoga jezika barokne književnosti. Taj je jezik već bila prisvojila velikoruska ideologija, no Grygorij Skovoroda (1722-1794), koji je pripadao zadnjim pripadnicima čuvene Kijevsko-mogiljanske akademije, odbio je poziv da se preseli u Sankt-Peterburg, za razliku od nekih drugih. Pišući za pučanstvo upotrebljavao je također *prostу ukrajinsку мову*, kako se nazivao razgovorni jezik, dok je u djelima uzvišenijih tema i dalje upotrebljavao knjižki jezik. Sve je to prekinuo Kotljarevs'kyj kao disident u sakralnome, koji je srušio već zastarjelu tradiciju pustivši bujicu pučkoga jezika u književnost.

Međutim iako postoji određeni otpor, jako je izraženo i prihvaćanje ruskoga kao zajedničkog jezika s težnjom brojnih autora da se uključe u sve vidljiviji razvoj književnosti na ruskom. Motivacije su različite - od idealističke vjere, baroknoga slavizma, ponesenosti ideologijom velikoruskoga slavenofilstva do pragmatičkih karijerističkih potreba. Gogol' je išao u ruski govorni književni prostor, uz odricanje od nacionalnoga, poznavajući sličnu tradiciju prethodnikā. U ruskom govornom stvaralaštvu nemali je broj Ukrajinaca koji su tamo stekli priznanje, između ostalih, Mykola Gnedyč (poznat po prijevodima antičkih djela na ruski), Vasył' Kapnist (pisao popularne komedije na goruće društvene teme, što će opet Gogol' dovesti do savršenstva), zatim Vasył' Narižnyj (zaslužan za razvoj ruskog romana). Težnjom privlačenja pozornosti ruske javnosti prema ukrajinskoj povijesti ispunjena je djelatnost pisaca: Mykola Semenovs'kyj autor je povijesnih romana, O. Kuz'myč autor romana o Bogdanu Hmeljnyc'kom, V. Korenev's'kyj poznat je po proznim djelima o ukrajinskim hetmanima, a ta će tema doživjeti apoteozu u Gogol'evu djelu *Taras Buljba*. Gogol'evi prethodnici u priповijetkama s ukrajinskom temom bili su Ukrajinci Orest Somov, Anton Pogorel's'kyj te niz drugih. U Gogol'evu dramskom stvaralaštvu nije se ocrtavala dinamična ukrajinska dramska tradicija 1820-ih s vodviljima i komedijama kakve je stvarao i njegov otac. Dovoljno je podsjetiti da se u *Revizoru* (1836) osluškuju motivi iz komedije pisane na ruskom jeziku *Putnik iz glavnoga grada ili panika u provincijskom mjestu* (1827), njegova prilično popularnog zemljaka Grygorija Kvitke-Osnovjanenka. Ukrainska povijest oslikana je u radovima i u stvaralaštvu Nikolaja Markevča, autora popularne zbirke pučkih pjesama koja je bila moderna u ruskim glazbenim sa-

lonima. Autor poznate romance *Oči černyje* bio je pjesnik ukrajinskoga romantizma Jevgen Grebinka. Gogol' je dobro poznavao prilično bogatu ukrajinsku salonsku glazbu te se u zadnjem činu njegove drame *Mrtve duše* motivom bijega ptice u nebo osluškuju raspoloženja poznate romance ukrajinskoga pjesnika romantičara Myhajla Petrenka *Dyvljus' ja na nebo*.

Pojava Tarasa Sevčenka u ukrajinskoj književnosti nije bila bez prethodnika. Šireći se Europom, politički i književni romantizam neumitno je imao odjeka i u Ukrajini, i to pojmom književnih središta ponajprije pri sveučilištima stvorenima u Harkivu (1805), Lavovu (obnovljen 1817), Kijevu (1833). Osnivana carskim dekretom s ciljem širenja imperijalne ideologije, ta su se sveučilišta pretvarala u središta ukrajinske nacionalne ideje. Romantizam je prekidao s bogatom baroknom tradicijom – ponajprije zbog knjižkog jezika (te se razvijao na nacionalnom jeziku). Travestijsko stvaralaštvo Kotljarevs'kog pogodovalo je povezivanju književnosti s pučanstvom te su se djela sličnih pisaca prihvaćala u pučkoj sredini. Uz burlesknu pomodnost, kulturom smijeha razvijala se i tendencija prema estetizmu izražena u razvojnim etapama stvaralaštva pisaca romantizma, kao što su Petro Gulak-Artemovs'kyj (profesor i rektor Sveučilišta u Harkivu), Jevgen Grebinka (jedan od začetnika povijesne teme u ukrajinskoj književnosti, romantizma u lirskom pjesništvu), Grygorij Kvitka-Osnovjanenko (začetnik ukrajinske proze sentimentalizma). Slijedi cijeli niz pjesnika s izričito romantičarskim djelima: Levko Borovykovs'kyj, Osyp Bodjans'kyj, Izmajil Sreznev'skyj, Amvrosij Metlyns'kyj, Mykola Kostomarov, Oleksandr Afanasjev-Čužbyns'kyj, Myhajlo Petrenko, u zapadnoj Ukrajini - Markijan Saškevyc, Ivan Vagylevyč, Jakiv Golovac'kyj, Mykola Ustyjanovyc i niz drugih. S nekim od

njih će se družiti, a zatim i dopisivati, i Taras Ševčenko. Ukrajinski romantizam izražavao je tendencije srodne drugim slavenskim narodima, ponajprije u traganju za nacionalnim preporodom. Međutim sve do pojave Ševčenka ukrajinski romantizam nije uspio izraziti onu duhovnu snagu europske romantike. Upravo je Ševčenkova zasluga da se sva prethodna tradicija domaćeg pjesništva izvela na europsku razinu, predstavivši ukrajinsku književnost kao ravnopravnu drugima. Njegovi su prethodnici bili rodoljubi, vrednovali su narodni jezik iako uz gotovo obveznu dvojezičnost, dakle koristeći se i ruskim jezikom. Neki su pisci bili opterećeni osjećajem provincijalizma, »malorossijstvom« koje im je nametala velikodržavna ideologija, a bilo je čak i onih koji su prihvaćali monarhistička raspoloženja. Ševčenko je to rodoljublje uzdignuo do razine svijesti, obratio se nacionalnoj prošlosti, iako ne cijelokupnoj, ponajprije se zanimajući za ratoborno kozaštvo, u manjoj mjeri i srednjovjekovlje. Prošlost je povezao s idealom suvremenika, ponosnog, ispunjenog gnjevom i prkosom prema moćnom imperiju, pozivajući na oslobođenje. Sloboda je viši ideal njegove svijesti koja obuhvaća i najnižeg potlačenog čovjeka. Svojom obuzetošću sudbinom ugnjetavanog čovjeka prethodio je idejama Dostojevskog, koji će poznavati i poštovati tog velikog Ukrajinka. Ako su se njegovi prethodnici-romantičari gušili u osjećaju bezizlaznosti, izražavajući svijest koloniziranog intelektualca, Ševčenko je stvorio lik individue ispunjene snagom, dostojanstvom, nacionalnim ponosom. Takav je lik bio udaljen od stvarnoga stanja ukrajinskog društva: u tadašnjoj je realnosti Ševčenko osjećao te pjesništвом izražavao neizmjerne patnje. Za razliku od prethodnika i suvremenika bio je možda jedini pisac pučkoga podrijetla, rođen na samome socijalnom dnu. Njegove patnje

nisu bile romantičarski izraz nego duboko realne - od podrijetla do doživljavanja stvarnosti sudbinom prožete siromašne Ukrajine koju je beskrajno volio. Ako su drugi romantičari težili biti s narodom, zanimali se za njegove vrijednosti, Ševčenko je izrastao iz samoga naroda, iz njegovih patnji - kao *kripak*, rob, svjedok i sudionik narodne subbine.

Upravo kao rob Ševčenko je ušao u Sankt-Peterburg, gotovo bos idući za kočijom svog vlasnika - rusificiranog Nijemca Engelgardta, koji je s kolonizirane Poljske upućen u imperijsku prijestolnicu. Dva su dakle Ukrajinca, buduća velika pisca išla prema ruskome glavnom gradu, simbolizirajući dvije Ukrajine: Gogol' - kao sin sitnog plemića išao je nadahnut željama da služi prsvjećivanju, obuzet idealizmom svih ukrajinskih prethodnika koji su vjerovali u mogućnost oplemenjivanja ruskoga društva ili pak u mogućnost da će tamo ostvariti karijeru, i Ševčenko - kao vlasništvo jednog od vladara ukrajinskih kmetskih duša, s bolji u srcu i sjećanju na svoj narod, kao rob ruskoga carizma. Svoje su stvaralaštvo započeli daleko od domovine - u središtu imperija, dovoljno nemilosrdnoga prema njihovu narodu. Gogol' je svojim pjesničkim pokušajima počeo sličiti ruskim piscima i pritom doživio poraz. Uspjeh je postigao tek povratkom na svoju izvornost - prozom na ukrajinsku temu - od ukrajinskoga sela do kozaštva. Ševčenko se uspješnim pokazao najprije kao slikar: njegov talent bio je opažen uz posredništvo zemljaka iz Ukrajine, posebice pjesnika Grebinke. Talentirani ukrajinski rob bio je predstavljen tadašnjem vrhu slikarstva - Brjullovu, potomku francuskih hugenota, dakle jednom od brojnih stranih pridošlica koji su stvarali rusku kulturu prve polovice 19. stoljeća. U tome sudjelovanju izrazila se ona Rusija koja će razumjeti i podržavati talentiranog

Ukrajinca sve do njegove smrti, doživljavajući ga kao pravednika u borbi za pravdu svoga naroda. Naravno da je postojala i druga Rusija, antiukrajinska, koju je uobličavao poznati kritičar Bjelinski s izraženom tipologijom preziranja Malorusa, koje je htio iskorijeniti u Gogol'u uvjeravajući ga da bi, kao najveći pisac, trebao postati Velikorus. Pritisnut izrazima velikodržavne zlobe prema njegovim namjerama da prikazivanjem zla u Rusiji iskorijeni zlo (*Revizor, Mrtve duše*) Gogol' će tvrditi da ne zna u potpunosti kakva je njegova duša - velikoruska ili *bobljatska* (preziv naziv za Ukrajince). Ševčenko će biti odlučan u stavu prema uvjeravanju Bjelinskoga u primitivnost ukrajinskog i nužnosti Malorusa da pišu ruskim: ironično će pisati da »taj kožuh krojača Bjelinskog« nije »za njega šiven« pa će do kraja života »ostati u svome ukrajinskom«.

Otkupljen iz kmetstva zahvaljujući slikarskom talentu, koji je bio visoko ocijenjen u slikarskoj akademiji, Ševčenko je mogao postati jednim od mnogobrojnih Ukrajinača u Sankt-Peterburgu, živeći pristojno od portretiranja bogataša. Međutim njega ne napuštaju misli o njegovoj Ukrajini te su »Dumy moji« (»Misli moje«) neprekidan motiv pjesništva, usmjerena prema domovini, osmišljavanju njezina stanja. Prirodni prkos i pravdoljublje izražavaju se u utvrđivanju materinskoga jezika dostojnog poštovanja i on se predaje umjetnosti riječi, koja kod njega nastaje na vjeri u bogate izražajne, estetske mogućnosti. Upravo na tom jeziku, uz osluškivanje narodnih balada, započinje svoj pjesnički put. Balada »Urekнута« kao prvo pjesničko djelo započinje veličanstvenim uvodom s izričito simboličnim značenjem. To nije samo romantičarski pejzaž noćnoga Dnjepra stvoren snažnim potezima pjesnika u kojem se osluškuje i talent slikara, to je i metafora Ukrajine ispunjene gnjevom, napete snage, spremne na

pobunu protiv zla i nepravde. Motiv »trećih pijetlova« koji još nisu propjevali kao da predočava sudbinu Spasitelja koji je stupio na stazu žrtve. Da je ostao slikar, Ševčenko bi bio jedan od mnogih uspješnih Ukrajinaca u Sankt-Peterburgu, ali on je izabrao riječ kao dar »odozgo« koji će ga odvesti na put patnje. Naziv zbirke *Kobzar* (objavljene 1840. godine) bio je ne samo danak romantičarskome oduševljenju pučkim stvaralaštvom, likom narodnoga barda s gudačkim instrumentom *kobzom* nego je izraz zajedništva s domovinom, narodom koji je ostavio u Ukrajini i jezikom koji je progovorio u tidoj sredini. Već na samome početku pjesnik se deklarirao kao odan svojim potlačenom i porobljenom narodu. Zbirka se sastojala od samo osam pjesama, ali snažnih, ispunjenih čarima narodne pjesme, simboličkim likovima domovine te teškim razmišljanjima autora. Te se godine odjednom izraziла ljepota ukrajinskoga jezika i, kako je pisao drugi klasik ukrajinske književnosti Ivan Franko, »ova mala knjižica kao da je otkrila novi svijet pjesništva, buknula je kao da je izvor čiste, hladne vode, zasvijetlila se nepoznatom do-tad u ukrajinskoj književnosti jasnoćom, jednostavnosću i pjesničkom gracijom izraza«. Objavom *Kobzara*, godina 1840. se prema Ivanu Franku morala smatrati epohalnom u razvitku ukrajinske književnosti poslije *Eneide* Kotlarevs'kog. Suvremenici Ševčenka su svi bez iznimke prihvatali *Kobzar* kao nešto novo što je preobrazilo ukrajinsko pjesništvo, a autora kao izričito nadarena umjetnika. Sadržajem u kojem se pisac obraća prošlosti izražen je ne samo romantičarski historizam nego se njime potvrđivalo dostojanstvo nacije. Uz veličanje prošlosti pisac je iskazao stanje naroda predviđeno u poemu »Kateryna« s likom žene - žrtve Moskalja koji se narugao nad mlađom sudbinom, a dijete (siroče) simboliziralo je sudbinu naroda. I ovdje se nazirala dvojna zamisao: to nije samo roman-

tičarski siže balade o nesretnoj sudbini već i alegorijski lik Ukrajine-patnice. Prema opažanju suvremenog istraživača Ivana Dzjube, u tome je bila posebnost Ševčenkove poeme glede svih drugih (brojnih u svjetskoj, posebice romantičarskoj književnosti) djela o sudbini djevojke-žrtve.⁶ Ukrajina kao žena stalан je motiv Ševčenkova pjesništva. Međutim ne manje snažno izražen je muški odraz domovine - lik pobunjenika, potomka herojske prošlosti što je pisac dočarao u poemi »Gajdamaky« (1841). Bio je to prvi u ukrajinskom pjesništvu romantičarski herojski ep nacionalno-povijesnoga sadržaja. Odgovarao je duhu romantičarskoga slavizma, težnjama društva prema utvrđivanju vlastitog identiteta kroz opijevanje Kolijiyvšcyna, pučkog ustanka 1768. godine, kao zadnjeg izraza ukrajinskog slobodarstva, ugušenog carizmom. Glavni lik Gajdamyky, čija je etimologija srodnna hajducima, simbol je narodnoga gnjeva, usmjerenog protiv poljskih osvajača, koji se otkriva kroz niz povijesnih i romantičarskih likova. Ševčenko kao da je nastavljao Gogoljevu temu odanosti domovini izraženu u *Tarasu Bulibi* kroz žrtvu sina-izdajnika. Epska širina oslikavanja ustanka prepleće se s ljubavnim sižeom - prikazivanjem sudbine zaljubljenoga para nošenog vihorom dramatičnih događaja. Dinamičnost sižeа, tragičnost sadržaja, bogatstvo likova i druge osobine djela bili su nešto novo u književnosti, a povijesni sadržaj izazivao je raznovrsna tumačenja suvremenika (kao i u narednim stoljećima). Međutim nad tim djelom, složenim i kompleksnim glede ideja i kompozicije, lebdi lik autora, humanista i pobunjenika, koji osim romantičarskih osmišljavanja prošlosti poziva narod na oproštaj prošlosti, ali poziva i na zajedništvo u otporu zločincima

⁶ Ivan Dzjuba, »Taras Ševčenko«, *Taras Ševčenko. Kobzar. Povna iljustrovana zbirka*, Harkiv 2009, str. 17.

svremenosti – porobljavanju Ukrajine. Djelo je imalo snažan odjek u društvu, brojne odraze u umjetnosti u svim etapama povijesti.

Ševčenko je stvarao novi ukrajinski lik u okolnostima razvoja Rusije kao trijumfalnog imperija, što se odražavalo i u kulturi i književnosti, gdje je lik Ukrajine još privlačio pozornost kao romantičarska egzotika, a ne i kao samostalna kultura. Djelo »Gajdamyky« snagom duha, događajima i poetikom potvrđivalo je ne samo narod-žrtvu kao u »Kateryni« nego i snažnoga borca. Ruskoj stvarnosti i ideološkome mitu trijumfa suprotstavio je stvarno stanje u koloniziranoj Ukrajini. Takve ideje nastaju prigodom prvog i drugog odlaska u domovinu, iz kojih donosi teške impresije o narodu-robu, gospodiji otuđenoj od nacionalne sudbine. Tijekom razdoblja od 1843. do 1847. nastaje rukopisna zbirka *Try lita* kao dotad neviđeni izraz političke lirike. Pjesnik je stupio u sukob s Ruskim Carstvom i bio je u tome gotovo sam, izazivajući ushićenje ali i strah slušatelja pravednošću i snagom svoje riječi. Osjećao je neizmjernu samoću, doživljavao sebe kao *jurodyvyja* (luđaka) koji ne može potisnuti istinu i doživljavan je kao bezumnik. U kratkom je vremenu napisao pet poema, poslanicu Ukrajincima, veliki ciklus pjesama prema biblijskim motivima, zapovijed potomcima i niz drugih pjesama nastalih u strastvenom nadahnuću osmišljavanja kroz snažne metafore sudbine Ukrajine u nemilosrdnom zlu carizma. Pjesma »Rozryta mogyla« uobičjava nacionalnu tragediju, gdje tuđinci iskopavaju slavnu prošlost Ukrajine prikazane u liku siromašne majke s koje njezini sinovi skidaju i zadnju pokrpanu košulju. Ne idealizirajući društvo, ukaže Ukrajincima na njihove poroke u otuđenju od domovine, stvorivši veličanstvenu, apostolski propovjednu pjesmu »I živim, i mrtvim, i nerodenim zemljacima

mojim u Ukrajini i izvan nje, moja prijateljska poslаница». Razobličavanjem licemjerja, malodušnosti, mitskog idealiziranja nastupio je kao pjesnik-prorok, sa snažnim izrazom nacionalne zrelosti u sagledavanju istinitoga stanja u društvu. Uz neizbjježno kršćanstvo koje prati sav njegov život, poziva ljudе da se kao braćа zagrle u zajedničkom doživljavanju domovine kao majke, koja će tada biti sretna. U epski veličanstvenom djelu »Kavkaz« žigosaо je carizam s njegovom vojskom, crkvom, društvenim licemjerjem u brutalnom osvajanju kavkaskih naroda. Bio je jedini koji je podržao ratoborne Čećene u njihovu otporu ruskoj kolonijalnoj politici. I dok su se pisci ruskoga romantizma u tom pripajanju kavkaskih naroda ushićivali vidicima, opisivali ljubavne događaje ruskih oficira u egzotičnoj sredini, taj ukrajinski disident bio je jedini koji je otvoreno prikazao bit carističke politike, blagoslivljajući gorske borce: »Borite se, izborit ћete se: Bog je uz vas!« U spjevu »San« stvorio je panoramsku viziju Ruskoga Carstva od Ukrajine (raja od Boga i pakla od carizma) do Sibira, oslikanu Danteovom snagom pakla - ali u životu. Stvaralačka fantazija pisca pronosi lirskog heroja koji kao da u snu leti nad tom zemljom sve do Sankt-Peterburga i proniće u carske palače. Sva snaga ukrajinske književne tradicije doživjela je kod Ševčenka genijalnost izražaja; od baroknih osmišljavanja biblijskih motiva, groteskne travestije Kotljarevs'kog, go-goljevske fantazmagorije i ponajviše kroz tradiciju smijeha ukrajinskoga pučanstva. S nevidenom hrabrošću satirički oslikava carski par koji promatra kao nevidljiv lik - groteskno i sarkastično. Ismijavajući dvorske pisce koji su slavili cara kao božanstvo, on ga pak portretira uz ukrajinsku pučku stilistiku kao nešto dostoјno smijeha - zbog ošamućenosti mamurlukom zbog kojega despot nestaje u jednom trenu, zajedno sa svojim imperijem zla.

Zapanjujućim vizionarstvom predvidio je ono što će se ostvariti za nešto više od sedamdesetak godina, kada će ruski car i njegova monarhija propasti u jednom trenu kao kolos na glinenim nogama. Svoje vizionarstvo taj ukrajinski Nostradamus osnivao je na poimanju *duba istine* doživljavanom prema Svetome pismu, iz kojega uzima epigraf za svoje djelo. Predvidio je ono što je video kao istinu: ruski carizam utemeljen je na zlu i zato je morao propasti, a njegova je prividna moć dostoјna smijeha, što naglašava i podnaslov djela – »Komedija«. Kao što Gogol' u *Petrogradskim pripovijestima* prikazuje taj grad središtem gubitnika, drugi veliki Ukrajinac pošao je dalje smatrajući zlodjela careva kao razlog neumitnog gubitka cijelog carstva. Upravo kao središte zla oslikava Sevčenko prijestolnicu koju je utemeljio Petar I. na kostima poraženih ukrajinskih kozaka koji su u sučeljavanju s tim carstvom doživjeli tragičan poraz. Ali Ševčenko je predvidio pobjedu nad zlom, u čemu je video oslobođenje Ukrajine. U pjesmi »Zapovit« poziva na skidanje okova i stvaranje nove, velike i slobodne obitelji, na način na koji je on video ukrajinski narod.

Sve što je taj pisac stvarao bilo je dotad neviđeno, ne samo u ukrajinskom pjesništvu nego i u političkoj i društvenoj misli tadašnjeg Rossijskoga Carstva. Te je pjesme Ševčenko čitao u krugu novih prijatelja – mladih ukrajinskih intelektualaca – profesora i studenata Kijevskog i Harkivskog sveučilišta, koji su krajem 1845. stvorili tajnu udrugu »Slavensko društvo sv. Cirila i Metodija« (»Kyrylo-Mefodijivs'ke Bratstvo«). Osnivači su predstavljali tadašnju intelektualnu elitu s kojom je podržavao prijateljske veze i Ševčenko. Njegove su pjesme odigravale značajnu ulogu u političkom, idejnou usmjeravanju rođoljuba. Idejni temelj društva razradio je pisac i sveučilišni profesor Mykola Kostomarov, autor *Knjige postanka*

ukrajinskoga naroda. Utvrđivala se ideja slavenske ravnopravnosti i zajedništva, gdje se spominju i »Horutany« - dakle Hrvati. Mislilo se na solidarnost Slavena u nacionalnome preporodu, obveznu ravnopravnost bez tutorstva kakvo je vršila Moskovija i u kojem će obnovljena Ukrajina nastupati kao snažan vođa slavenstva ravnopravnih europskih naroda. Osim izrazom romantičarskoga slavizma, uvjerenja ukrajinskih predstavnika slavenske ideje su se odlikovala nizom stavova koji su ih bitno razlikovali od ruskoga *slavenofilstva* s dominacijom panslavizma kao panrusizma. Ukrnjci su deklarirali ideje društvene ravnopravnosti, političkih sloboda, osudu samodržavlja, kmetstva u Ukrajini, oštro su predočavali kolonijalnu antiukrajinsku politiku ruskih careva kao što su Petar I. i Katarina II., carizma uopće, pozitivno su vrednovali djelatnost dekabrista, represiranog poslije ustanka 1912, zastupali su ideju federativne republike s oslobođenjem Ukrajine od carizma. Posebice je naglašena ideja nacionalnog i političkog suvereniteta Ukrajine uz ravnopravnost svih Slavena. Sve se to osluškuje i u pjesništvu Tarasa Ševčenka.⁷ Uz izričitu osebujnost i progresivnost, ukrajinski romantičarski slavizam je u određenim stavovima blizak drugim izrazima slavizma, posebice poljskome te hrvatskim preporoditeljima, i nije ni slučajno da će prvi prijevod njegova pjesništva kod Hrvata nastati upravo u tom razdoblju.

Ševčenko je u ozračju ideja tog bratstva stvorio niz remek-djela političke lirike koja je oduševljavala ne samo *bratčyke*; širila se izvan Ukrajine, postajala poznatom u slavenskim kulturnim i slavističkim krugovima. I ne samo tamo: o sastancima rodoljubnih ukrajinskih intelektuala-

Vidi: Ivan Dzuba, nav. dj., str. 26.

ca saznala je ruska žandarmerija zahvaljujući informiranju predstavnika ruskih antiukrajinskih krugova u Kijevu i poslije 15 mjeseci postojanja, krajem ožujka 1847, članovi društva su uhićeni. Bio je to jedan od najtežih udaraca u povijesti ruskog antiukrajinizma s dalekim posljedicama. Uništavanjem prve političke formacije ukrajinskih intelektualaca zaustavljen je porast nacionalnoga preporoda koji je mogao postati snažnim i učinkovitim, ugušena je mlada intelektualna snaga u njezinu nastanku. Najteže je kažnjen pjesnik Ševčenko, ponajprije zahvaljujući autoritetu, slavnome imenu, sadržaju pjesama zbog kojih ga je policija okarakterizirala kao »jednog od najznačajnijih zločinaca«. Upravo zbog njegova pjesništva naređeno je da se »slikar Ševčenko« pošalje kao redov u azijske predjеле i da tamo služi vojsku, uz naredbu komandi da »najrigoroznije pazi da tamo ne bi nastajala zaprepašćujuća paskvilna djela«. Izrečenu kaznu tajne službe car Nikolaj I. pojačao je dopisavši osobno da taj prebiva »pod najstrožom pratnjom, sa zabranom pisanja i slikanja«. Kasnije će Ševčenko zaključiti da čak i vojni sud pod predsjedništvom samoga Sotone ne bi mogao smisliti žešće kazne. Talent i dar Božji ruske su vlasti namjeravale oduzeti tome od Boga posланом umjetniku, ali nisu uspjeli u tom sotonskom naumu.

Sa zapanjujućom snagom duha, uza sve ono što je doživio tijekom deset godina dok je služio vojsku, Ševčenko je sve do smrti samoga cara, njegova čitatelja i ocjenjivača njegova talenta, i dalje stvarao. Piše prebivajući u samome središtu Sankt-Peterburga, u vojnoj utvrdi gdje su držali najopasnije političke zatvorenike. Tamo je nastao ciklus *U kazamati* (odnosno »u zatvoru«, gdje je tijekom nepuna dva mjeseca, u očekivanju presude, napisao dvanaest prekrasnih pjesma koje spadaju u zlatni ciklus ukrajinske lirike). Autor spominje djetinjstvo,

govori o nastanku pjesničkoga doživljaja svijeta, svjedoči o sabranosti duha i spremnosti da podnese sve, čak i zaborav svoga imena. »Meni je svejedno, sve to«, zaključuje pjesnik, osim jednog – sudbine njegove domovine koju zli ljudi mogu prijevarom konačno usmrtiti. Ciklus niza blistavih djela završava oproštajem s prijateljima i porukom »voljeti Ukrajinu i moliti Gospoda za nju«.

Ševčenko je kao »najveći zločinac« bio dovezen u granične regije Male Azije, gdje je morao vršiti izrazito tešku vojnu službu kao redov s posebnim dekretom car-ske naredbe. Bio je među ostalim političkim prognanicima s kojima je dijelio godine izolacije, progona, nemilosrdnu klimu (od nesnošljivih vrućina do surovih zima kazahstanskih stepa). Ukrainski se prognanik razboljevao, bio je psihički ugnjetavan, prebivao je u teškom moralnom okruženju. Nadarena osoba našla se na samome rubu imperija i boravila od svoje 33. do 44. godine u poluzatvoreničkome stanju, s teškim mislima o domovini iz koje su jedva pristizale vijesti. Upravo je to razdoblje još jednom potvrdilo izričitost njegove osobnosti, nacionalni karakter, snagu duha: uza sve nepodnošljive uvjete uspio je očuvati svoj poziv; nastavio je, makar krišom, slikati i pisati. Tako je nastalo stvaralaštvo u progonstvu – poezija i slike. Ipak ne prekida s prikazom domovine, stvara snažna protucaristička djela, ispunjen je filozofskim, evanđeoskim razmišljanjima, pejzažnom lirikom i neizmjernom nostalgijom prema domovini. Počinje pisati i priповijesti na ruskome i objavljivati ih u ruskim časopisima, s obzirom na zabranu pisanja na materinski jeziku.

Carevom smrću 1855. pojавila se nada u povratak talentiranog Ukrajinca iz azijskoga progonstva te njegovi prijatelji, uključujući rusku umjetničku elitu, poduzimaju mјere da ga oslobole, što je potrajalo gotovo tri godi-

ne. Uz utješne vijesti o oslobođenju, očekivanje dozvole za putovanje psihički je iscrpilo i inače oslabljena pisca. Kada mu je konačno bilo dopušteno da napusti progonstvo, svud ga je pratila tajna žandarmerija jer su se vlasti bojale ukrajinskoga disidenta.⁸ Oslabljen i iscrpljen, razboljevši se na putu, stigao je u ožujku 1858. u Moskvu, a zatim u Sankt-Peterburg, nesvjestan činjenice da mu je preostalo još samo tri godine života. Zatekao je živahnju djelatnost ukrajinske zajednice u Sankt-Peterburgu, gdje se zaustavio u Akademiji umjetnosti. Radosna je bila vijest da je u Leipzigu 1859. objavljena knjižica *Nove pjesme Puškina i Ševčenka*, u kojoj su bile njegove pjesme iz političkoga ciklusa. Knjižica je bila dostupna širom Europe, a vjerojatno je dospjela i do hrvatskih prostora. Međutim on je najviše želio posjetiti domovinu te je, dobivši dozvolu, otišao u svoj posljednji posjet. Posjetivši rodbinu shvatio je da se kod njih ništa nije promijenilo, dok se on sam promijenio toliko da ga je bilo teško prepoznati. Vratio se u tuđinu s bolnom dušom, čime je obilježeno zadnje razdoblje njegova stvaralaštva. Pjesme iz tog razdoblja izražavaju traganje za istinom, pokušaje kršćanskog shvaćanja nepravednoga života, doživljavajući lik Majke Božje kroz lik Ukrajine-majke (poeme »Neofity«, »Marija«).

Povratak i život u Sankt-Peterburgu bio je obilježen različitim događajima – od radosnih, kao što je upoznavanje s nizom istaknutih ljudi koji su pamtili i slijedili njegove ideje te ga željeli upoznati, do problema s cen-

⁸ U neku ruku ta procedura birokratskih zavlaćenja podsjeća na muke Jurja Križanića u njegovim pokušajima povratka iz sibirskoga progonstva i napuštanja Ukrajine, što još jednom potvrđuje tradicionalnost imperijalizma. O tome vidi: Jevgenij Paščenko, *Juraj Križanić i Ukrajina*, Zagreb 2014.

zurom koja je nemilosrdno sakatila rukopis novoga izdanja *Kobzara* (koji je konačno objavljen 1860. godine). Zbirka je imala značajan odjek i dobila je visoke ocjene. Ali slava mu je bila otežana neprekidnim progonima cenzure, duševnom боли zbog stanja u Ukrajini te njegovim fizičkim stanjem (jer se s dugogodišnjeg progonstva vratio teško oštećena zdravlja). Maštao je o povratku u Ukrajinu, gdje se namjeravao skrasiti u maloj kućici nad Dnjeprom. Pokušaj zasnivanja obitelji rušio se o fatum samoće u kojoj je prebivao sve do kraja života. Međutim i u ovom kratkom predsmrtnom razdoblju stvaralaštva nastaju djela zapanjujuće filozofske dubine, toploga kolorita, ljudskosti, svježine, nadahnuta mislima o domovini. Uz intimnu liriku i dalje je snažan politički patos izražen biblijskim likovima s apokaliptičkim prikazom pogibelji Ukrajine. Iza svega toga zračila je njegova neizmjerna dobrota, kršćanski humanizam, ljubav prema ljudima i Ukrajini te vjera u život, što je prema Ivanu Dzjubi obilježavalo »apsolut njegova duha«.

Njegova posljednja pjesma, u kojoj pjesnik zapanjujućim vizionarstvom osjeća kraj i s mirnoćom poziva svoju muzu da krenu dalje s ovoga života, ispunjena je predosjećajem smrti. Nasuprot motivu smrti u toj pjesmi, kao izraz i potvrda beskrajne ljubavi prema životu, razvija se ideja nade, težnja za opstankom i životom, što se smjenjuje s filozofskim razumijevanjem neminovnog završetka životnoga puta. Smrt je stajala pred vratima njegova unajmljenog, skromnog, hladnog i neprikladnog smještaja. Prijatelji su ga dolazili pozdraviti i brzo su ga napuštali ne želeti ga, zbog stanja u kojem se nalazio, dodatno opterećivati. Zbog teških bolova u grudima noću bi sjedio jer nije mogao ležati te bi neprekidno čitavu noć palio i gasio svijeću.

Taras Ševčenko umro je u osvit 26. veljače 1861, odnosno 10. ožujka prema gregorijanskom kalendaru. Živio je 77 godina od kojih je dvadeset i četiri godine bio kmet, deset godina je bio u progonstvu, a preostale godine života proveo je pod pratinjom žandarmerije. Gogol' je umro 1852. u dobi od 43 godine, dok se Ševčenko mučio u kazahstanskim stepama. Tako su tî veliki Ukrnjinci završili svoj hod, suočivši se s nemilosrdnom stvarnošću imperija. Gogol' je doživio poraz u svom naumu da prikazivanjem zla kao stvarnosti opameti carizam, ali je pobijedio u razotkrivanju zla *mrtvih duša* kao stvarnosti. Sevčenko je krenuo dalje: prikazujući stvarnost kao zlo koje je pobijedio, potvrdivši svoj narod, jezik i sebe kao nepobjedivu stvarnost. I iako su umirali u tudini koja ih je fizički slomila, iza njih je stajala Ukrajina - Gogol'eva sa svim bogatstvom mentaliteta s kojim je stvarao u ruskoj sredini, Ševčenkova ispunjena bogatstvom likova i ideja izraženih materinskim jezikom. Oba su pisca bila prihvaćena u svijetu ponajprije kroz njihovo ukrajinstvo, izraženo u snažnim kozačkim likovima koji su u razdoblju romantizma postali, prema Aleksandru Flakeru, »općim vlasništvom europskih književnosti«, a upravo se na taj način doživljavao Gogol' kod Hrvata.⁹

Taras Ševčenko je na hrvatskoj književnoj sceni nastupao kao središnji predstavnik ukrajinskoga jezika, književnosti i kulture. Bio je poznat već ilircima kroz razmjene, putovanja, knjige koje su pristizale na hrvatski

⁹ Aleksandar Flaker, »Ukrajinska književnost u Hrvatskoj. Bilješke uz građu iz XIX. stoljeća«, *Hrvatska/Ukrajina. Kulturne veze od Jadrana do Dnjepra*, prir. Jevgenij Paščenko, Zagreb 1996, str. 86; Aleksandar Flaker, »Gogoljevi kozaci«, »Forum«, br. 10-12, Zagreb 2009, str. 1396-1404; Jevgenij Paščenko, »Gogoljevo ukrajinsko zalede«, »Forum«, br. 10-12, Zagreb 2009, str. 1488-1521.

prostor u valovima preporoditeljskih oduševljenja slavenstvom. Prvi prijevod Ševčenka bio je i »prvi prijevod jednog ukrajinskog pjesničkog djela u Hrvatskoj«.¹⁰ Objavljen 1863, bio je i prvi prijevod Ševčenka na cijelom južnoslavenskom prostoru, što svjedoči o posebnom značaju s kojim je ukrajinski pisac doživljavan u hrvatskoj sredini. To potvrđuje i autor prijevoda kao i izabrani tekst. August Šenoa izabrao je jednu od njegovih najznačajnijih pjesama, i to iz razdoblja političke lirike, pjesmu »Rozryta mogyla« (»Rasuti grob«), kao metaforu dramatičnoga stanja u Ukrajini. Tim je prijevodom u hrvatski pojmovnik ušao naziv Ukrajina, ne i Malorusija kako su tvrdili imperialistički negatori ukrajinskoga naroda. Upravo kroz tu Ševčenkova pjesmu mladi je Šenoa demonstrirao razumijevanje stanja u slavenstvu, posve suprotno idealizmu iliraca: upućivao je na harmonijske odnose u slavenskome svijetu. Takvim je pristupom hrvatska javnost izražavala društvenu i političku zrelost, oslobođenje od mitske vizije romantičarskoga slavizma. Takva stajališta August Šenoa odlučno zastupa i prigodom početka nastave slavistike na Sveučilištu u Zagrebu 1878, naglašavajući na nužnosti oslobađanja od površinskoga poznавanja slavenske stvarnosti te potrebu da se zaroni u istiniti sadržaj slavenskih kultura. Danilo Medić upućuje na položaj ukrajinskoga naroda i prirodu ruskoga panslavizma kao ideologije ugnjetavanja, o čemu svjedoči stav prema Poljacima i Ukrajincima – u čemu je posebice indikativna sudbina Tarasa Ševčenka. Međutim idealiziranje slavenskoga zajedništva s mitskim glorificiranjem Rusije kao branitelja još će zadugo prevladavati u hrvatskom slavizmu. Ali u

¹⁰ Aleksandar Flaker, »Ukrajinska književnost u Hrvatskoj. Bilješke uz gradu iz XIX. stoljeća«, *Hrvatska/Ukrajina. Kulturne veze od Jadrana do Dnjepra*, prir. Jevgenij Paščenko, Zagreb 1996, str. 89.

hrvatskoj javnosti i dalje ne jenjava snažno zanimanje za Ukrajinu, u čemu je Taras Sevčenko na prvome mjestu. Spomenimo nastojanja Augusta Harambašića, koji se posvećuje pjesnikovu stvaralaštvu i objavljuje knjigu *Taras Ševčenko. Pjesničke priповiesti. Preveo i uvodom popratio August Harambašić. Sa slikom pjesnika. U Zagrebu. Naklada »Matrice hrvatske«* (1887). To prvo knjižno izdanie ukrajinskoga pjesnika na južnoslavenskome prostoru bilo je još jedno svjedočanstvo o doživljavanju Tarasa Ševčenka u hrvatskoj javnosti kao izrazito značajne književne pojave, bliske idealima onodobnoga hrvatskoga društva.¹¹ Harambašić je objavio prijevode epskih djela, nastavivši s objavljivanjem prijevoda po novinama sve do 1899. godine, očigledno namjeravajući nastaviti s objavljivanjem nove knjige.

Tijekom 20. stoljeća hrvatska »ševčenkiana« razvija se u skladu s aktualnim problemima društva, uz tradicionalno sudjelovanje hrvatskih i ukrajinskih intelektualaca koji se udružuju i upozoravaju na goruće probleme vremena. Javnost se publikacijama odazivala na značajne datume iz piščeva života. Stogodišnjica njegova rođenja, obilježavana u godini početka Prvoga svjetskog rata, prošla je u znaku osude ruske imperijalne politike. Val postboljševičke emigracije koja je dospjela i do Hrvatske donio je nove intelektualne snage koje su doprinisile nastanku ukrajinistike. U reprezentativnom izdanju *Velikome Slavenu. Spomen knjiga prigodom 60-godišnjice smrti T. Ševčenka. U Zagrebu, 1922.* okupljena su imena istaknutih europskih slavista, ukrajinskih znanstvenika iz emigracije i neposredno iz Ukrajine te hrvatske tadašnje slavistike. Potonju je predstavljao jedan od vodećih slavista, mladi

¹¹ Vidi: *Hrvatska ševčenkiana*, prir. Jevgenij Paščenko, Zagreb 2011.

Josip Badalić. U tridesetim godinama 20. stoljeća, obilježenima sve većim ideološkim polariziranjem društva koje je bilo podijeljeno između dvaju totalitarnih režima, Ševčenkovo je djelo pružalo povod za razmišljanja o totalitarizmu, što ilustrira Ivo Kozarčanin u tekstu »Djelo Tarasa Ševčenka. Povodom sto dvadeset pete godišnjice rođenja«. Upravo asociranjem na »nemirno doba, puno opasnosti, kojemu smo suvremenici«, Kozarčanin doživljava Ševčenkove ideale »borbe za socijalnu i narodnu slobodu« koji su »i danas (naročito za nas) suvremeni i čovječanski bliski«.¹² Ivo Kozarčanin izrazio je i stav koji je sazrijevao u onodobnome hrvatskome društvu – neophodnost pripreme novoga prijevoda velikoga pjesnika – a koji je bio u skladu sa suvremenim stanjem hrvatske pjesničke tradicije. Svojevrsnu kulminaciju razmišljanja o Ševčenkovi stvaralaštvu od prvih publikacija do sredine 20. stoljeća predstavlja tekst Stanka Gašparovića objavljen 1942. godine. Autor nastupa kao osoba koja je dobro upućena u povijesni kontekst te izražava duboko razumijevanje »femomena Ševčenko« kao pjesnika, rodoljuba, umjetnika i čovjeka...

Od sredine 20. stoljeća hrvatska »ševčenkiana« postupno se razvija. Poslije kratke ideološke intervencije kroz poplavu sovjetske socrealističke literature u kojoj je Ševčenko predstavljan kao demokrat socijalističkoga tumačenja, dolazi do prekida tog procesa. U novom estetskom ozračju Ševčenkovo stvaralaštvo ne samo da nije zanemareno već dobiva odgovarajuće tumačenje koje 1950. donosi Aleksandar Flaker tekstom s vrlo indikativnim nazivom »Taras Ševčenko – borac i revolucionar«. Naziv koji kao da je reflektirao tradicionalno sovjetsko interpretira-

¹² Isto, str. 143-144.

nje pisca, sukladno sa sovjetskom ideologijom, sadržavao je u sebi i tragove osporavanja. Flaker u tekstu, koji je bio jedan od prvih o Ukrajini u njegovoј slavističkoј bibliografiji, oponirajući sovjetskim tumačenjima pokazuje istiniti sadržaj navedenih pojmoveva, uz zaključak: »Ševčenko - to je Ukrajina [...]. I veliki ukrajinski narod se može s punim pravom njime ponositi.¹³ Uz Flakerov tekst objavljen je i prijevod pjesme »Oporuka« u prijevodu Antice Menac, što je označavalo početak novoga razdoblja u odnosu Hrvata prema Tarasu Ševčenkumu.

Postupnim razvojem i širenjem hrvatske ukrajinstike Taras Ševčenko doživjava sve veću zastupljenost u društvenom i kulturnom životu kroz enciklopedijska izdanja (Aleksandar Flaker, Raisa Trostinska), prevođenjem stihova u časopisima (Dražen Dragović), antologijama i zbirkama (Antica Menac), analitičkim raspravama (Jevgenij Paščenko) i drugim izražajima. Međutim i nadalje se osjećala nužnost predstavljanja pjesnika kroz suvremeni hrvatski jezik, što je jednom prigodom, na tradicionalnim Danima Vladimira Nazora na Braču opazio i pjesnik Luko Paljetak, izjavivši: »Potreban je novi prijevod Tarasa Ševčenka!«

Vrlo je simbolično da poslije prvoga (Matičina) izdanja Ševčenkove knjige poezije Matica hrvatska prigodom 200. obljetnice njegova rođenja objavljuje izabrane pjesme iz *Kobzara*, nastavljajući plemenitu tradiciju hrvatske »ševčenkiane«. Značajno je da je pjesme u ovom izdanju prevela upravo Antica Menac, koja je 1950. prijevodom »Oporuke« započela moderni pristup poeziji Tarasa Ševčenka. U usporedbi s prepjevima na druge južnoslavenske jezike, upravo se hrvatski prijevod smatra

¹³ Isto, str. 176.

najuspjelijim u pogledu autentičnosti i stilskog savršenstva.¹⁴ Antica Menac, predstavljajući nove prijevode barda ukrajinske poezije, nastavlja svoj rad koji je započeo s Aleksandrom Flakerom daleke 1950. utemeljivanjem sveučilišne ukrajunistike, u čemu je hrvatska slavistika prednjačila. Potrebno je istaknuti da su izrazit doprinos ukrajinistici na hrvatskim prostorima davali upravo russisti – od Josipa Badalića, preko tada još mlađih slavista i budućih akademika Antice Menac, Aleksandra Flakera, pa sve do Milenka Popovića, uz neumorno zalaganje Raisa Trostinske, koja je godinama predstavljala ukrajinski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Naporima ljudi visoke stručne kompetencije, plemenitih težnji i pobuda izgrađena je i zaživjela hrvatska ukrajunistika sa središtem u Zagrebu.

U tom su ozračju Antica Menac i Alla P. Koval 1979. godine priredile prvi *Ukrajinsko-hrvatski i hrvatsko-ukrajinski rječnik*, koji je ovjenčan Nagradom grada Zagreba 1981. Usljedio je *Hrvatsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik*, koji su 1985. priredile Antica Menac i Raisa Trostinska. Uz niz drugih značajnih poduhvata pokrenuta je i knjižnica Ucrainiana Croatica.

Ovo dvojezično izdanje otkriva hrvatskoj javnosti novog, ranije nepoznatog pjesnika izborom djela nastalih kroz cijeli njegov životni put, a većina njih je prvi put zaživjela na hrvatskome jeziku. Od Augusta Šenoe preko Augusta Harambašića do Antice Menac hrvatska »ševćenkiana« prošla je slavni put, koji ne završava – nego otvara nove vidike budućim predstavljanjima velikog pjesnika.

Jevgenij Paščenko

¹⁴ Raisa Trostinska, »Kontekst i zmist movnyh odynyc«, »Visnyk Harhiv'skogo universytetu. Filologija«, Harkiv 1984, br. 256, str. 34-37.

Kazalo

Причинна	
Ureknuta	
Думка	
Misao	
Нащо мені чорні брови	
Što će meni crne oči	
Тополя	
Topolica	
Іван Підкова	
Ivan Pidkova	
Думи мої, думи мої (1)	
Misli moje	
Думи мої, думи мої (2)	
Misli moje	
На незабудь Штернбергові	
Šternbergu na sjećanje	
Гайдамаки	
Hajdamaci	
Вітер з гаєм розмовляє	
Vjetar priča sa šumarkom	
Розрита могила	
Raskopana mogila	
Сон	
San	

Гоголю	
Gogolju.	
Не завидуй багатому	
Ne zavidi bogatomu	
Не женися на багатій	
Nemoj se bogatom ženiti	
Давидові псалми, 12	
Davidovi psalmi, 12	
Заповіт	
Oprinka	
Маленький Мар'яні	
Maloj Marijani.	
Минають дні	
Prolaze dani	
Кавказ	
Kavkaz	
В казематі, III	
U samici, III	
В казематі, VIII, Садок вишневий коло хати	
U samici, VIII, Pred kućicom je višnjik mali.	
Не гріє сонце на чужині	
Ne grijе sunce u tuđini.	
Н. Н.	
Н. Н.	
Думи мої, думи мої (3)	
Misli moje, misli moje (3)	
Ой гляну я, подивлюся	
Ah, rado bih pogledao	
Та не дай, Господи, нікому	
Ne daj, Bože pun milosti	

Пророк	Prorok
I знов мені не привезла	I opet nije bilo pošte
I широкую долину	Ni dolinu široku
Туман, туман долиною	Širi se magla dolinom
Не для людей, тієї слави	Ni zbog ljudi ni zbog slave
За сонцем хмаронька пливе	Oblačić za suncem leti
Закувала зозуленька	Zakukala kukavica
У нашім раї на землі	U našemu zemaljskom raju
І золотої й дорогої	Za dragim zlatnim danima
Неофіти	Neofiti
Лічу в неволі дні і ночі	U ropstvu brojim dane, noći
Доля	Sudba
Я не нездужаю, нівроку	Ne bolujem (da ne ureknem)
Ой на горі роман цвіте	Tratinčica gorom cvjeta
Подражаніє 11 псалму	Naslijedovanje 11. psalmu

Осія, <i>подражаніє</i>	
Sija, <i>nasljedovanje</i>	
Молитва	
Molitva	
Не нарікаю я на Бога	
Ne tužim se na dragog Boga	
Минулі літа молодії	
Prošle su mlade godinice	
I тут, і всюди - скрізь погано	
I ovdje i svugdje sve je gadno	
I день іде, і ніч іде	
Dolazi dan, dolazi noć	
Тече вода з-під явора	
Teče voda pod javorom	
Чи не покинуть нам, небого	
Možda bi sada dobro bilo.	
Bilješke	
Taras Ševčenko (<i>Jevgenij Paščenko</i>)	

Knjižnica Parnas

Niz književnost

1. **Pjesma nad pjesmama**
2. **Fran Krsto Frankopan** Izabrane pjesme
3. **Silvije Strahimir Kranjčević** Izabrane pjesme
4. **Antun Gustav Matoš** Izabrane pjesme
5. **Vladimir Vidrić** Izabrane pjesme
6. **Dobriša Cesarić** Izabrane pjesme
7. **William Shakespeare** Venus and Adonis / Venera i Adonis
8. **William Shakespeare** Sonnets / Soneti
9. **Francesco Petrarca** Canzoniere / Kanconijer
10. **François Rabelais** Gargantua
11. **François Rabelais** Pantagruel
12. **François Rabelais** Treća knjiga
13. **François Rabelais** Četvrta knjiga
14. **François Rabelais** Peta knjiga
15. **Nikola Šop** Izabrane pjesme
16. **Miroslav Krleža** Izabrane pjesme
17. **Tin Ujević** Izabrane pjesme
18. **Stara bokeljska književnost**
19. **Ivan Goran Kovačić** Izabrane pjesme / Jama
20. **Fran Galović** Izabrane pjesme
21. **Eshil Perzijanci**
22. **Tit Makcije Plaut** Ćup
23. **Sofoklo** Antigona
24. **James Joyce** Poems / Pjesme
25. **Friedrich Hölderlin** Ausgewählte Gedichte / Izabrane pjesme
26. **Petar Preradović** Izabrane pjesme
27. **Stanko Vraz** Izabrane pjesme
28. **Edgar Allan Poe** Izabrane pjesme / Selected Poems

29. **Dživo Bunić Vučić** Izabrane pjesme
30. **August Šenoa** Izabrane pjesme
31. **Dragutin Domjanić** Izabrane pjesme
32. **Charles Baudelaire** Les fleurs du mal/Cvjetovi zla
33. **Sabo Bobaljević** Pjesni razlike
34. **Marko Marulić** Judita
35. **Novalis** Himne noći / Fragmenti
36. **Rainer Maria Rilke** Duineser Elegien / Devinske elegije
37. **Osip Mandel'štam** Избранные стихотворения / Izabrane pjesme
38. **Ezra Pound** Homage to Sextus Propertius and Other Poems / Poklonstvo Sekstu Properciju i druge pjesme
39. **Pjesnici Ranjinina zbornika**
40. **Ukrajinska lirika** / Українська лирика
41. **Guillaume Apollinaire** Le Bestiaire ou Cortège d'Orphée / Bestijarij ili Orfejeva pratnja
42. **Dinko Ranjina** Pjesni razlike
43. **Vladimir Nazor** Izabrane pjesme
44. **Dante Alighieri** Vita nova
45. **Mariana Soror** Portugalska pisma
46. **Marko Marulić** Glasgowski stihovi
47. **Ivan Mažuranić** Smrt Smail-age Čengića
48. **Folgore da San Gimignano** Sonetti / Soneti
49. **Petar Hektorović** Ribanje i ribarsko prigovaranje
50. **Petar Zoranić** Planine
51. **Petar Kanavelić** Vučistrah
52. **Juraj Baraković** Vila Slovinka: Žučnopojke
53. **Marko Marulić** Judit / Judita
54. **Carmina Burana**
55. **Jacques Prévert** Poésie / Pjesme
56. **Maurice Maeterlinck** Plava ptica
57. **Jacques Le Goff** Stara i naša Europa
58. **William Blake** Proročke knjige
59. **Angelus Silesius** Kerubinski putnik
60. **Tajne knjige o uznesenju Henoka pravednoga**

61. **Iz kineske lirike**
62. **Giuseppe Ungaretti** Il porto sepolto / Pokopana luka
63. **Janko Polić Kamov** Tragedija mozgova
64. **Josip Pupačić** Izabrane pjesme
65. **Fernando Pessoa** Obra poètica / Izabrane pjesme
66. **Drago Ivanišević** Izabrane pjesme
67. **Rabindrānath Tagore** Vrtlar
68. **Jure Kaštelan** Izabrane pjesme
69. **Wallace Stevens** Selected poems / Izabrane pjesme
70. **Ulderiko Donadini** Lude priče
71. **Josip Kosor** Požar strasti
72. **Halil Džubran** Zemaljski bogovi
73. **Antun Branko Šimić** Izabrane pjesme
74. **Claude Simon** Flandrijska cesta
75. **Jonathan Swift** Satirički spisi
76. **David Herbert Lawrence** Selected Poems / Izabrane pjesme
77. **Hanibal Lucić** Robigna / Robinja
78. **Michel Deguy** Poèmes choisis / Izabrane pjesme
79. **Aleksandar Sergejevič Puškin** Избранные стихотворения / Izabrane pjesme
80. **Johann Wolfgang Goethe** Ausgewählte Gedichte / Izabrane pjesme
81. **Joseph Addison** Što se mene tiče
82. **Šime Vučetić** Izabrane pjesme

Niz filozofija

83. **Vittorio Hösle** Filozofija ekološke krize
84. **Walter Schulz** Bog novovjekovne metafizike
85. **Hans-Georg Gadamer** Nasljede Europe
86. **Rüdiger Bubner** Estetsko iskustvo
87. **Friedrich Nietzsche** Rođenje tragedije
88. **Claus-Artur Scheier** Oproštaj spekulativnog uma
89. **Günter Figal** Smisao razumijevanja

90. **Voltaire** Rasprava o toleranciji
91. **Jean-Jacques Rousseau** Sanjarije samotnog šetača
92. **Karl Jaspers** Duhovna situacija vremena
93. **Albert Camus** Mit o Sizifu
94. **Eugen Fink** Uvod u filozofiju
95. **Hans Michael Baumgartner** Konačni um
96. **Frane Petrić** Sretan grad
97. **Platon** Εὐθύφρων / Eutifron
98. **Walter Friedrich Otto** Theophania
99. **Jean Grondin** Smisao za hermeneutiku
100. **Martin Heidegger** Rektorski govor
101. **Friedrich Nietzsche** O istini i laži u izvanmoralnom smislu
102. **Detlev von Uslar** Psihologija i svijet
103. **Danilo Pejović** Suvremena filozofija Zapada
104. **Ernst Cassirer** Prilozi filozofiji jezika
105. **Klaus Held** Fenomenologija političkoga svijeta
106. **Gianni Vattimo** Kraj moderne
107. **Stephan Otto** Ogledi o filozofiji renesanse
108. **Marijan Cipra** Temelji ontologije
109. **Friedrich Nietzsche** Schopenhauer kao odgajatelj
110. **William Butler Yeats** Vizija
111. **Friedrich Nietzsche** O koristi i štetnosti historije za život
112. **Rainer Thurnher** Hermeneutička fenomenologija
kao angažman
113. **Sigmund Freud** Autobiografija
114. **Marijan Cipra** Spoznajna teorija
115. **Marijan Cipra** Uvod u filozofiju
116. **Heinrich Rickert** Kulturologija i prirodoslovje
117. **Damir Barbarić** Zrcalna igra četvorstva
118. **Ksenofont** Συμπόσιον / Gozba
119. **Platon** Ἀπολογία Σωκράτους / Obrana Sokratova
120. **Albert Camus** Pobunjeni čovjek
121. **Günter Zöller** Kritički duh
122. **Birgit Reckl** Forme uma

- 123. **Stipe Kutleša** Iz povijesti hrvatske filozofije i znanosti
- 124. **Ernst Jünger** Odmetanje u šumu
- 125. **Stjepan Zimmermann** O biti spoznaje

Niz teorija književnosti

- 126. **Boris Tomaševski** Teorija književnosti. Tematika
- 127. **Juriij Tinjanov** Pitanja književne povijesti
- 128. **Nicolas Boileau** Pjesničko umijeće
- 129. **Thomas Stearns Eliot** Tradicija, vrijednosti i književna kritika
- 130. **Jan Mukařovský** Književne strukture, norme i vrijednosti
- 131. **André Jolles** Jednostavni oblici
- 132. **Renate Lachman** Phantasia / Memoria / Rhetorica
- 133. **Angloamerička kritika**
- 134. **Hrvatska književna avangarda**
- 135. **Thomas Stearns Eliot** Dante / Blake / Baudelaire / Tri glasa poezije

Niz filologija

- 136. **Ranko Matasović** Kultura i književnost Hetita
- 137. **Narti. Mitovi i legende s Kavkaza**

Niz likovna umjetnost

- 138. **Erwin Panofsky** Et in Arcadia Ego
- 139. **Nicolaus Pevsner** Englesko u engleskoj umjetnosti
- 140. **Arnaldo Momigliano** Antička povijest i antikvar

